

NR. 4
2004

27. ÅRGANG

A young child is the central focus, wearing a traditional Norwegian folk costume. The child is wearing a tall, red, knitted hat with a large, fringed pom-pom on top. They are also wearing a white, knitted sweater with a colorful, geometric pattern in red, yellow, and black. The child's hands are tucked into their sleeves, which are also knitted with a similar pattern. The child is looking upwards and to the right with a slight smile. The background is dark and out of focus, showing what appears to be a wooden table and a chair.

Mortepumpen

INFORMASJONSBLAD FOR ELDRE I STAVANGER

Informasjonsblad for eldre
i Stavanger

Utgitt av:
Stavanger kommune
Oppvekst og levekår

Redaktør:
Stein Hugo Kjelby

Redaksjonskomité:
Inger Lied
inger.lied@stavanger.kommune.no

Helga Laake
hlaake@frisurf.no

Halvor Ingebretsen
h.ingebretsen@sensewave.com

Randi Folkestad
rifol@online.no

Gerd Borgenvik
gebo80@msn.com

Stein Hugo Kjelby
skjelby@stavanger.kommune.no

Redaksjonens adresse:
«Mortepumpen»
Eiganes og Tasta
helse- og sosialdistrikt
St. Svithunsgt. 5
4005 Stavanger
Tlf. 51 50 82 96

Bladet kommer ut 4 ganger pr.
år og sendes fritt til alle over
67 år i Stavanger kommune

Neste nummer kommer ut
3. mars 2005

Stoff må være i redaksjonen
21. januar 2005

Forsidebilde:
Prøver nisseluen

Foto:
Marianne Wiese
Tasta bydelsavis

Opplag:
12.000 eksemplarer

Trykk og layout:
Allservice AS
4017 Stavanger

På redaktørkrakken:

Felles multiplum

Multiplum er et matematisk begrep som for mang en elev har voldt hodebry, men er like vel ikke så vanskelig. Leksikon sier at multiplum er et tall som et annet tall går opp i. Altså et tall alle tallene har felles. I litteraturen, tanken, handlingen, snakker vi ofte om «den røde tråden», noe som går igjen flere steder og danner en sammenheng.

Ved redigeringen av Mortepumpen denne gang så jeg plutselig «en rød tråd», et multiplum. Også denne gang kan vi glede leserne med mange gode artikler og redaksjonen takker alle bidragsyterne for flott engasjement.

Vi er så forskjellige og ser på livet med «våre» øyne. Når vi leser, oppfattes innholdet forskjellig. Det er øynene som ser. Den røde tråden jeg så i Mortepumpen denne gang vil jeg kalle **uegennyttig** – noe som gjøres uten at utføreren direkte har nytte av det selv.

I de fleste artiklene i Mortepumpen finner vi mer eller mindre spor av begrepet uegennyttig. En tanke, en handling som ikke har sitt utspring i ens eget ego, men som har sitt mål å gjøre noe for andre.

Frivillighetsarbeidet er i ferd med å tape sin kraft. De som driver frivillighetsarbeid er redde for frivilligheten når dagens generasjon ikke er i stand til å yte mer. Og med god grunn. De yngre har nok med sitt, er slitne og har ikke tid!

Samfunnet vil bli fattigere uten ildsjelene som på uegennyttig basis bærer en viktig del av vårt samfunnsengasjement.

Uegennyttig, ja, men du vil oppdage at også du blir glad!

Redaksjonen vil ønske leserne
en riktig god jul, takke for
samarbeidet i året som er gått
og ønske et riktig godt nytt år!

BYPROFILEN

Anne Harstad

En dame med stil

Tekst og foto: Gerd Borgenvik

Bakgrunn

Man skal helst ikke spørre om en dames alder, men noen ganger må det være tillatt. Når dette leses, har damen rukket å passere 87 år, og fortsatt er hun full av energi, med et levende intellekt og et sprudlende humør.

For Anne Harstad er livet fullt av utfordringer som hun tar på strak arm. De som har hørt foredraget hennes om «Mitt møte med det nye Sør-Afrika» vil ha forstått det.

Derfor var det heller ikke uventet at hun tok oppfordringen om å stille opp som Byprofil på en sporty måte.

«Det er jo så mange du heller kunne skrive om», sier hun riktignok, men så er det dette da, at damen har så vanskelig for å si nei.

Anne Harstad er født på Sunnmøre, i ei lita bygd som heter Fylling og ligger i Skodje kommune. Der vokste hun opp på en gård som hadde tilhørt slekta i flere generasjoner. Stedet ble et samlingspunkt for hele familien, med besteforeldre, drenger og tjenestejenter under samme tak.

«Jeg er så takknemlig for den bakgrunnen jeg har», sier hun. «Den lærte meg mye som kom meg til gode senere i livet.»

Krigstid og utreise

Gjennom studentlagsbevegelsen traff hun sin tilkommende mann, Arthur Harstad, som den gang studerte ved Misjonsskolen i Stavanger.

Det var krig i Norge og spennende tider. Under okkupasjonen ble studiene avbrutt, og en tid måtte de gå i dekning i fjellene.

De giftet seg da krigen var over, og dro til London på språkstudium.

«Min manns kall til misjonstjeneste ble også et kall til meg, og det gav meg trygghet», sier hun. «Egentlig hadde vi tenkt oss Kina som arbeidsmark. Vi hadde lest mye om landet og snust litt på språket. Men ledelsen i Misjonsselskapet trengte nye, unge misjonærer til Sør-Afrika, Norges eldste misjonsmark, og sendte oss dit. Vi pakket koffertene og kasser, mønstret på som mannskap på hvalkokeriet «Suderøy» fra Haugesund, og med en datter på tre måneder gikk vi ombord. Vi jobba i byssa og arrangerte hyggekvelder for mannskapet mot at vi fikk fri reise, og etter 8 uker gikk vi i land i Cape Town.

På forhånd hadde vi lest og hørt mye om raseskillepolitikken og ventet oss det verste. Men de første 7-8 årene bodde vi

I godstolen

langt inne i «bushen» og fikk arbeide i fred og ro, i kirke, skole og helsearbeid.

Vanskeligere ble det da vi kom til Durban. Rasemotsetningene ble tydeligere, og det var viktig for oss å holde fast ved hvorfor vi var der, og hvem som hadde kalt oss til arbeidet. Tiden i Sør-Afrika ble en veldig rik tid. Den gryende frihetstanken våknet hos de unge så snart de fikk skolegang, utdanning og arbeid.

Tilbake til Norge

Av hensyn til våre tre barns videre skolegang ble det hjemreise for barna og meg i 1962, mens mannen min ble igjen i halvannet år fordi det var vanskelig å skaffe avløser i arbeidet.

Da vi kom hjem, bosatte vi oss i Oslo. Jeg var 43 år, barna var blitt store, og jeg fikk mulighet til å fortsette studiene. Jeg visste hvor viktig det var for en kvinne å ha en yrkesutdanning, og jeg begynte på lærerskolen.

Til Stavanger

I 1966 flyttet vi til Stavanger, og tre år senere ble vi prestefolk i Madla. Det var en fin tid, men krevende. Det var stor innflytting av unge familier og store konfirmantkull, opptil 180. Vi manglet lokaler til undervisning, og ungdommen strømmet til prestegården både titt og ofte.

Jeg ble lærer på Revheim ungdomsskole, en praktisk ordning, for på den måten fikk jeg møte menigheten fra «en annen vinkel.»

Samfunnsengasjement

«Jeg vet at du også har engasjert deg på mange andre felt her i Stavanger. Kan du nevne litt om det?»

«Jeg har alltid vært opptatt av samfunnsspørsmål. Noe har jeg nok med meg hjemmefra, og i Sør-Afrika fikk vi de politiske spørsmålene nær innpå livet.

Menneskets grunnleggende behov er de samme over alt: helse, utdanning, arbeid, bolig, trygghet og likeverd.

Her kommer politikernes ansvar og utfordringer inn.

Jeg kom med i politikken med det samme vi flyttet til Stavanger. Det var spennende å sitte både i bystyret og fylkestinget. I de ulike utvalg som boligstyret, helse og sosialstyret, kulturstyret og formannskapet m.m., opplevde jeg et fint samarbeid om viktige saker på tvers av partigrensene. Det lærte meg mye.»

En aktiv pensjonisttilværelse

«Hva opptar deg mest som pensjonist?»

«Som pensjonist har jeg naturlig nok vært opptatt av eldresaker. Stavanger kommune var den første i landet som stiftet Eldreråd. Det var i 1989. Nå er det lovbestemt at det skal være eldreråd i alle kommuner, og godt er det. Eldrerådene utfører et viktig arbeid og kan påvirke politikerne i saker som angår de eldre.

«Det virker som du får tid til det meste. Hvordan får du det til?»

«Jeg har god helse, og det har mye å si. Familien betyr mye, og den må prioriteres. Jeg tror at sterke bånd generasjonene imellom demmer opp for oppløsningstendensene i dagens samfunn.»

«Er du nysgjerrig?»

«Ja! Og det er nok noe jeg har med meg hjemmefra. Der ble det fortalt og lest mye historie, og sagn og eventyr. Jeg var ikke gammel før jeg begynte å undre meg på «hva jeg får å se over de høye fjelle -»

«Etter dette intervjuet vil kanskje noen få inntrykk av at du er en superperson som rekker alt og får til alt, men noen svake sider må da også du ha? Er du i så fall villig til å avsløre dem?»

Anne svarer med en smittende latter.

«Jo visst har jeg svake sider. Både dem andre ser, og dem jeg selv er klar over. Noen i familien sier at jeg er sta. Jeg kan være hissig og for snar til å reagere. Jeg vet at jeg også må vokte meg for å bruke en «belærende» tone, men det er vel noe jeg har lagt meg til i læreryrket».

«Kan du gi Mortepumpens lesere oppskriften på et godt pensjonistliv?»

«Det kan være så mye, og den trenger ikke være lik for alle.

Personlig tror jeg det er viktig å kunne glede seg over småting, ta vare på humøret, satse på det friske i oss og si til oss selv at vi duger til noe, at vi betyr noe i den store sammenhengen. «Hvor saare lide vil der til for lykkelig at være», sier

Jens Zetlitz i den herlige sangen han har skrevet. Her finner vi mye livsvisdom. Den bør synges ofte, og med alle vers!»

Anne Harstad er en av dem som viser oss at alder ikke behøver være noen begrensning for livsutfoldelse. La det være en trøst og en utfordring for alle som har nådd en godt moden alder!

Anne Harstad er glad i å reise. Her: nr. 2 fra høyre i første rekke

Kveldstankar

Av Anne Harstad

Dagen i dag er snart til ende.

Den kvarv så snøgt.

*Den møtte meg før sola rann
med et fuglekvitte så klårt og høgt
at det tyktest som om Skaparen sende
ei helsing berre til meg!*

*Velsigna fugl! Velsigna helsing til ein ny dag
som skulle fyllast med dei tusen ting
av ymist slag:*

*Det kjende, det ukjende, det kvardagslege,
det nære, det kjære, det vanskelege.*

*Dagen, denne gudgjevne gáva var lagt i
mine hender.*

Carpe diem! Grip dagen!

*Grip denne dagen, den møter deg ikkje att!
I alt som hender, frå den gyldne morgon
til kvelden og den mørke natt,
skal du vita at steg for steg er laupet lagt.*

Men no? I tanken sviv:

*Denne fyrste dag på resten av mitt liv,
kva er summen av den?*

Takksemd fyller meg. Eg er rik.

*Men kva var det som gjorde dagen min slik,
fri for mørke skyer og synte meg ein flik
av blå himmel, og letta mi bøn
som tyngde meg ned,
jaga tunge tankar på døp
og ga meg fred?*

*Ja, kva var det som fyllte min dag
med denne overmodige kjensla av
å vera eit lukkeleg menneske?*

Var det ikkje dei kvardagslege, nære ting?

*At sansane var intakt, at hjarte slo og
føtene bar, at på bordet mitt sto
den maten eg trong,*

at frå radioen song «Abba»:

«Thank you for the music!»

*At eg på veg ned til byen,
gjennom dei tronge gatene,*

*møtte ein ven, ein kjenning
som eg kunne dela tankar med,
og vi kunne setja oss ned
og drikka ein kopp kaffi saman
og spøke og le!
Velsigna nære ting!*

I parken sprang barn i leik.

*Det haustgule lauvet dansa i vinden
Som strauk gjennom dei gamle trekronene.
Ved Breiavatnet skvatra endene, kurra duene,
og måsane skreik.*

*Malmtung klokkeklang frå Domen
minte om tid og æve.*

*Eit ungt par gjekk hand i hand,
og torget – det stod i brann
av fargane frå haustens grøde.
Ja, himmelen gjev sol og regn
til alt vi treng – av mat til føde.*

*«Det lid mot kveld og dagen hallar,
gå med oss Meister!» ba dei to
på vandring mot Emmaus.*

*Vi er også på veg og trør våre steg
på ukjendt lende,
veit lite om morgondagen
og kva som da vil hende.*

*Men før vi når den nye dagen
og på nye vegar trør,
har Ein vore der før.
Så takk for i dag!*

*Den kvitrande fuglen stikk hovudet
under vengen og tagnar
medan kvelden sveiper alt og alle
i ein vakker draum
som varer til i morgon tidleg.*

Per Thomsen

Årets stavangerbokforfatter

Av Randi Folkestad – Foto: Leif Berge

Hvert år finner foreningen Stavangerbokens Venner fram til en verdig kandidat blant byens skribenter og retter oppmerksomheten mot vedkommende. Dette året ble det Per Thomsen som fikk den ærefulle tittel Årets forfatter. Hans mangslungne skribentvirksomhet ble dermed hentet fram fra bibliotekets magasiner, og et par av hans bøker kom ut på nytt i høst. Mange kan igjen glede seg over de naturskildringer og den humor som preget Thomsens forfatterskap.

Hvem var så denne Per Thomsen? Joda, jeg vet det. For de som er født her eller har bodd flere årtier i byen er navnet kjent. Men ikke alle har nydt godt av Stavangers kulturliv gjennom størsteparten av livet. Det kan derfor være nyttig med noen biografiske data om denne mannen som markerte seg sterkt gjennom mange års travelt virke som skribent og som deltok i mye annet i tillegg.

Per Thomsen ble født i Bergen i 1905, men allerede som svært ung kom han til Stavanger og tok artium på Kongsgård. Fra ungdommen av var han en naturnyter med en tidlig utviklet kjærlighet til Jæren og landsdelens øvrige herligheter. Dette kom til uttrykk i det han skrev og etter hvert fikk på trykk i ukeblader og aviser. Hans skriveglede og uttrykksevne gjorde derfor at han allerede i ung alder ble ansatt

Stavangerbokens Venner har kåret Per Thomsen til Årets forfatter 2004.

som journalist i Stavanger Aftenblad. I denne avisen ble han gjennom hele sitt yrkesaktive liv og avanserte fram til redaktør. Denne stillingen beholdt han inntil han gikk av med pensjon. Per Thomsen døde i 1983.

I forbindelse med årets litteraturfestival, Kapittel 2004, fikk alle som ønsket

anledning til et møte med årets stavangerforfatter gjennom hans to døtre, Hanne og Kari. I kåseriform hentet de fram et rikt utvalg fra farens skribentvirksomhet for en interessert forsamling. De kunne også bidra med sider ved forfatterskapet som har vært lite kjent tidligere. Døtrene hadde nemlig brukt sommeren til å gå gjennom ukjent, ikke publiserte etterlatte papirer.

Allerede i 1932 ga Thomsen ut sin første bok: «På tomannsfot». Fram mot krigsutbruddet fulgte «Med kikkert på maven», «Hypp, alle mine hester» og «Tomannsbu». Gjennom de årene bøkene ble skrevet, brukte Thomsen mye av fritiden til fot- og fisketurer. Ofte sammen med vennen, tegneren Henry Imsland, utforsket han fjell og fjord. Overalt hvor han gikk hadde han et åpent øye for inntrykk og samtidig evnen til å gjengi naturopplevelsene på en enestående måte. Alle hans bøker er derfor rike på naturskildringer. Hans skarpe iakttagelser av dyr-

og planteliv ga han leserne i et malende språk. Mange vil nok mene at personer og handling led under dette. Til gjengjeld var humor og ironi framtreddende.

Krigen kom. Thomsen skrev guttebok, om sykkelsmugling i Bjerkreimsbygd. Senere fulgte artikkelsamlingen «Kan hende med torden».

Men Per Thomsen ble ikke bare kjent som skribent. Han fikk etter hvert flere betydningsfulle verv innenfor Norsk Presseforbund. Han var medlem av Norsk Språkråd og ble, som en kan vente av en naturelsker, også leder for Stavanger Turistforening og Vøringsfossens Venner. Hans mangeårige innsats førte til at han ble utnevnt til ridder av Sankt Olavs Orden.

I det hele tatt var Per Thomsen en mann hvis innsats er verdt å huske. Derfor er det gledelig at Stavangerbokens Venner har gitt ham en velfortjent plass i rekken av forfattere som er hentet fram fra glemselen.

«Mortepumpen» – Utgivelsesdatoer og innleveringsfrister 2005

Stavanger kommune Oppvekst og levekår vil også i 2005 utgi 4 nummer av «Mortepumpen», informasjonsblad for eldre. **Utgivelsesplan 2005:**

«Mortepumpen»	nr. 1	nr. 2	nr. 3	nr. 4
Innleveringsfrist	21.01.	22.04.	05.08.	03.11.
Utgivelsesdato	03.03.	10.06.	09.09.	05.12.

Informasjonsbladet sendes til alle over 67 år i Stavanger kommune. Neste nummer av bladet kommer ut 3. mars 2005. Spørsmål som ønskes belyst i senere nummer av «Mortepumpen», sendes til redaksjonen. Redaksjonens adresse finnes på side 2.

‘Julefest ved Viktoriasjøen’

Av Jakob Aano

Tidleg på 1960-talet var vår familie fire år i Afrika, der eg var lektor og rektor, sendt ut av Det Lutherske Verdensforbund, gjennom Det Norske Misjonselskap.

Eit år budde vi ved Viktoriasjøen, på ein vidaregåande skole for afrikansk ungdom som svensk misjon hadde ansvar for. Der feira vi jula først med den glade afrikanske kyrkjelyden, og deretter på så tradisjonelt skandinavisk vis som mogeleg, m.a. med gripande ‘jul-otta’ i den store kyrkja i Bukoba.

I romjula vart det duka til stor internasjonal familiefest på sjølve stranda ved dette mektige innlandshavet. Ein mild bris frå sjøen svala godt under den sterke tropesola. Sanneleg, det merkttest at vi var ‘langt heimefrå’: Her nytta det ikkje å drøyma seg bort til nokon ‘white Christmas’.

– Ikkje at vi sakna kulde og vintermørke, der vi sat i våre lette tropeklær.

Men julenissen ville nok barna gjerne hatt på besøk...

Og sanneleg, der kom han! Ikkje med hest og slede. Nei, han kom i speed-båt over Viktoriasjøen og landa på stranda. Han steig i land og stima opp til barna ved festbordet, i fullt nisseutstyr med lue og langt kvitt skjegg og raud kappe. Det måtte jo til, om det vart aldri så varmt! – Og svær sekk hadde han på ryggen, med gåver til barna.

Så vart det jul likevel, for både små og store.

Jule-stemming blir det gjerne i alle fall, uavhengig av ytre vilkår, også ubunde av skikk og tradisjon. Og når det gjeld innhaldet, så er på sett og vis dei engelske juletradisjonane meir i pakt med kjernen i jula, enn våre eigne, faktisk. Ta t.d. sjølve julenissen: Han var jo opphavleg ein heidensk ‘tufte-kall’ som vart ‘kristna’, og fekk gradvis same funksjon i våre kristne tradisjonar

→ TRO OG TANKE

som Santa Claus fekk i den engelske: Men han er jo den gamle Sanct Nicolaus, som levde på 300-talet og gjekk rundt og gjorde vel, mot alle som trong hjelp og trøyst. Han var verkeleg ein 'Father Christmas'. – Og når det gjeld namnet på Jesu fødselshøgtid, så er jo det engelske ord for jul 'Christmas' – messe for Kristus, og peikar direkte mot det ufattelege som juleevangeliet handlar om: Gud som steig ned i menneskes kår og vart solidarisk med sin skapning, frå stall til kors og ei tom grav. Eller som det heiter i Bjørn Eidsvåg sin vakre song 'I en natt':

Julenatt med lys og glede \ minner oss om Gud som kom.

Evig er han her til stede, \ nå står grav og krybbe tom.

Det hende i historia. Under den mektige romerske keisaren. Vi hugsar det kanskje best slik det stod å lesa i vår barndoms bibel-utgåve.

'Og det skjedde i de dage at det utgikk et bud fra keiser Augustus...'

I den latinske bibelen heiter det slik:

'Factum est –' Det ryddar liksom all bortfortolking vekk: Det er eit faktum. Det har verkeleg hendt...

Den kjende engelske bibelforskaren J.B.Phillips skreiv ein gong på 60-talet ein artikkel med det overraskande tema: «We live on a visited planet»: Vår planet har hatt besøk.

Her rører vi ved livets djupaste mysterium: Inkarnasjonen: Gud som steig ned i menneskets kår og deler vår første smerte – og vår siste. Og gir oss «ei levande von». – Så er «alt blitt nytt», som det står i den gamle boka.

«Etter Kristus» – slik måler vi våre tider og år. Jesus er Guds fotefar i historia, i vår historie: Gud vil samfunn med sin skapning. Dette er evangeliet, den glade budskapen, til oss og til alle folkeslag.

Den svenske diktaren Victor Rydberg sa det slik i eit juledikt: *'Stjärnan från Betlehem \ leder ej bort, men hem'*

Så kan vi ønska kvarandre: God tur 'hem', – og gledeleg jul.

RETTELSE

SYNG JULEN INN 2004

I ATLANTIC HALL

SØNDAG 12.12.04 – KL. 13.00

Musikk og sang ved Ivar og Torgun fra Ålgård

Da Alexander Kiellands roman Jacob ble filmatisert

Av Knut Siegesmund

Tilbakeblikk på innspillingen av musikken til filmen Tørres Snørtevold. En episode under den store veksten Norsk kulturliv hadde i perioden 1935–1940.

N.R.K. har i flere år sendt gamle norske spillefilmer i reprise. Filmen om Tørres Snørtevold ble produsert i 1939 og hadde premiere i 1940. Senere er den vist gjentatte ganger på N.R.K., sist 29. mai 2004. Da jeg var en av de omlag 20 musikerne som medvirket under innspillingen av Jolly Kramer Johansens spesialkomponerte musikk til filmen, har reprisene i N.R.K. vært et hyggelig gjenhør med tonene som ble spilt inn for 65 år siden.

Filmoppdraget var en ekstrajobb for oss. Derfor var det vanskelig å komme frem til et passende tidspunkt for innspillingen. Løsningen ble en lang natts arbeidsøkt. Innspillingen fant sted i N.R.K.s gamle orkesterstudio i kjelleren til Nasjonalgalleriet. Her fikk filmselskapet disponere en ny opptaksmaskin. Dette var i tiden før N.R.K. fikk egne lokaliteter i Kringkastingshuset på Marienlyst.

Men først ble filmen rent billedmessig produsert ferdig i filmstudioet på Jar i Bærum. Nå var det Kramer Johansens oppgave å legge på musikk til filmens forskjellige sekvenser. Hjelpemidlene var en stoppeklokke, et filmlerret med fremviser og 20 musikere. Da innspillingen startet kl. 23.00, hadde de fleste av oss hatt en lang

arbeidsdag forut. Men med sin tredelte funksjon som komponist, kapellmester og organisator ledet Jolly Kramer Johansen den nattlige innspillingen frem til suksess.

Jolly Kramer Johansen 1902–1968 var en pionér i sitt arbeid for norsk filmmusikk. Fra 1939 var han formann i Norsk filmkomponistforening. I tiden 1950–1968 formann i Norske populærautorer. Begge disse organisasjoner var det han som tok initiativet til. Kramer Johansen har komponert musikk til en rekke norske filmer. Blant disse kan nevnes Eli Sjursdatter, De vergeløse, Tante Pose, Den farlige leken og selvsagt Tørres Snørtevold. Han har også satt melodi til mange arbeidersonger. Best kjent er Seieren følger våre faner og Frihetens forpost.

Kjemi lokt

På Tasta var en sildoljefabrikk hvor den kjemiske prosess fra sild og olje forårsaket at en varm ildeluktende varmluft spredde seg i omgivelsene. Når vinddraget var mot sentrum nådde lukten like til torget. En dag stod Pitter og Laua på torget og løste dagens problemer i en heftig diskusjon. Plutselig tar Pitter seg til nesen – ser på Laua og sier: «Hør – har du fese?» Nei, sier Laua og forklarende fortsetter han: «De e kjemi lokt». «Vel – Vel, sier Pitter, de e kje mi heller».

SIK

Andre og siste artikkel om interkulturell kommunikasjons- virksomhet i Stavanger

Tekst og foto:

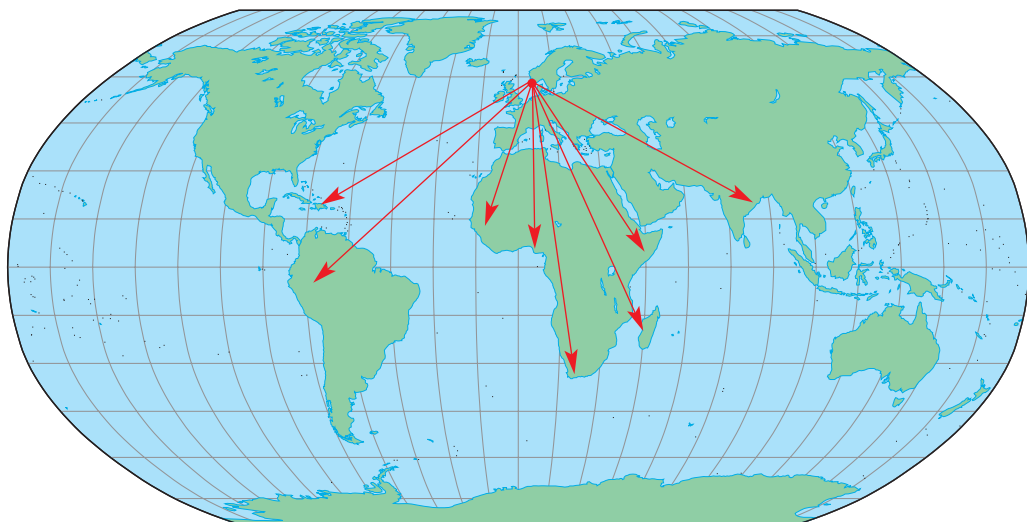
Halvor Ingebretsen

SIK – ennå en forkortelse som sikkert mange av leserne stusser ved. Hva står bokstavene S I K for, mon tro? Det har ingenting med fiskearten «sik» å gjøre, dersom noen ved første øyekast på tittelen skulle tro det. Nei, bokstavene står for en fortsettelse av artikkelen i forrige nummer om Stavangers innsats på det internasjonale plan når det gjelder kommunikasjon

og informasjon. Bokstavene SIK viser til det senteret som utelukkende arbeider for å skape nærhet med omverdenen ved å samle og tilegne seg kunnskaper som internasjonalt har betydning innenfor en lang rekke områder, altså: Senter for Interkulturell Kommunikasjon.

I forrige nummer av Mortepumpen besøkte vi billedarkivet ved Misjonshøg-

SIK driver kulturelt kommunikasjons-samarbeid over store deler av verden.

skolen i Stavanger og forsøkte å belyse hvordan det arbeidet som gjøres der knytter internasjonale bånd mellom byen vår og verden utenfor. Men Misjonshøgskolen driver i tillegg andre arbeider som ligger utenfor dette spesifikke området. For å ivareta denne viktige oppgaven, har Misjonshøgskolen og Misjonsselskapet etablert en egen seksjon som kun arbeider for å styrke den internasjonale kontakten og kulturkunnskapen med og om andre land. Og det er denne enheten som har fått betegnelsen SIK. Seksjonen har en daglig leder og tilsammen arbeider 9 høyt kvalifiserte fagfolk samt et nettverk av kolleger som har levd lenge i andre kulturer. La oss se litt på noen av disse og hvilken rolle vår by spiller på det internasjonale plan gjennom dette kulturelle kommunikasjonsarbeidet.

Kompetansesenter

SIK er et kompetansesenter for utviklingsarbeid, verden over. Og har også som mål å være ledende i Norge når det gjelder å skaffe til veie, bearbeide og videreformidle kunnskap om det globale kulturelle mangfoldet og interkulturelle møter.

Vårt ståsted er mellom forskning, kunnskap og praktisk virkelighet, sier Kåre Kristensen som er daglig leder for senteret. Selv har han lang erfaring i slikt arbeid gjennom mange års tjeneste i Kamerun for NMS og ved sentrale stillinger innenfor ulike arbeidsområder her hjemme.

Av de mange oppdrag organisasjonen er engasjert i, ligger hovedvekten av disse i land som Kamerun, Madagaskar, Mali og i Den demokratiske republikken Kongo. Kristensen legger til at i rekken av

utviklingsland har man også spesielt samarbeid med organisasjoner i Latin-Amerika som Bolivia, Ecuador og Nicaragua. – *Vi har også andre land hvor vi har engasjert oss i ulike oppdrag, såsom Kenya, Etiopia, Haiti og Sør Afrika,* presiserer han.

– Hvilke arbeidsområder dreier dette seg om? spør vi.

Vi har opp gjennom årene opparbeidet spesiell kompetanse på en rekke områder innenfor utviklingsarbeid. Slik kompetanse dreier seg i hovedsak om eksempelvis organisasjonsutvikling, samarbeid med ulike universiteter, tema som gjelder fred og forsoning og miljøspørsmål. Vi står til tjeneste med hjelp til forprosjekter og også med evaluering av prosjekter som er ferdigført, bare for å nevne noen, sier Kristensen. Han understreker også betydningen av det arbeidet som retter seg mot undervisning og kurs. Dette gjelder i særlig grad utviklingsspørsmål, generelle retningslinjer for interkulturell kommunikasjon og globalt samarbeid. I den forbindelse nevner han også kurs som SIK arrangerer for Fredskorpset, Statoil og ulike bedrifter.

Når det gjelder offentlige og private

Kåre Kristensen er den daglige leder av SIK.

institusjoner og organisasjoner i spørsmål om kommunikasjon og samhandling mellom mennesker med ulik kulturbakgrunn, står vi også til disposisjon for disse. Dette gjelder både det flerkulturelle samfunn i Norge eller spørsmål som er relatert til internasjonalisering og globalisering, forklarer Kristensen.

Når det gjelder drift og økonomi, presenterer SIK seg som en resultatenhet ved Misjonshøgskolen og at deres drift i hovedsak er «oppdragsfinansiert».

Hva ligger det i dette, Kristensen?

SIK må skaffe oppdrag som betaler lønn til ansatte og drift av senteret. Det er en stor utfordring og vi skulle gjerne

hatt en fast sum i bunn til å drive mer forskning på interessante tema.

Målrettet arbeid mot kulturhovedstadåret 2008

Artikkelen i forrige nummer av Mortepumpen sluttet med at Stavanger, når det gjelder interkulturell kommunikasjon, har fått «*en posisjon byen kan være stolt av og ta med seg inn i utfordringene som ligger i det å bli kulturhovedstad i år 2008*».

Også SIK fikk en stor utfordring i fangnet da Stavanger ble tildelt kulturhovedstadstatus om fire år.

Vi har mange tiltak i gang og ennå

SIKs administrasjonskontorer er praktiske og beskjedne og ligger bokstavelig i «skyggen» av Misjonshøgskolen. Bygget er fra 1880 og huset den gang det første misjonsmuseum. Deretter ble det vaktmesterbolig. Nå: Senter for Interkulturell Informasjon.

flere planer om på hvilken måte vi kan være med å sette Stavanger ennå sterkere på det internasjonale kulturkartet, sier Kåre Kristensen. Når det gjelder spesielle utfordringer målrettet kulturåret 2008 som det arbeides med svarer han at det er vanskelig å være konkret siden de er avhengige av å få ideene finansiert. De ønsker å sette fokus på hvordan Stavanger og folk fra byen har satt spor rundt om i verden. Han poengterer også at det arbeides aktivt med barns forhold i krig, til det å være soldat og til den lidelse som følger i krigens spor.

Skulle noen ha en million eller så som de ikke vet hva de skal bruke pengene til, så har vi mange gode forslag.

SIK på Internett

Selvsagt er senteret presentert på Internett. Ved å gå inn på www.sik.no, vil man finne et vell av nyheter og opplysninger om arbeidsområder og prosjekter, som en artikkel i bladet her ikke har anledning å gjengi, av hensyn til sideantall. Men la oss bare nevne at når det gjelder kategorien «Fred og forsoning», så er senteret delaktig i et fredsarbeid i Den demokratiske republikken Kongo, hvor eksempelvis NORAD og Det Norske Utenriksdepartement er involvert.

En av de ansatte ved senteret, Kåre Lode, mangeårig NMS ansatt i Kamerun og Mali, er invitert av opprørsledere og maliske myndigheter for å delta i en forsoningsprosess i den siste fasen av opprøret i Nord-Mali, leser vi ut fra internettsidene.

SIK er også representert i en ressursgruppe for fred og forsoning innen Den evangelisk lutherske kirken i Kamerun

hvor det er fokusert på etniske og kulturelle konflikter. SIK er her medlem i en gruppe som følger opp et prosjekt som har fått navnet «EN I VERDEN». Ellers vil man finne et utall områder som knytter seg til interkulturelt samarbeid med emner omkring, vi nevner bare litt fra den lange listen, såsom miljøspørsmål, HIV/AIDS-problematikk, bistand og diakoni, kursoversikter, samarbeidsoppgaver over landegrensene, utredninger og forskning.

Vyer for videre arbeid

Vi lar daglig leder, Kåre Kristensen til slutt få gi uttrykk for hvilke forhåpninger, mål og midler han og hans medarbeidere har for SIKs videre arbeid i årene som kommer:

- *Våre ønsker er noe ulike for våre forskjellige satsingsområder,*
- *å arbeide for fred og demokratisk utvikling er sentralt, spesielt med hensyn til dem som ofte lider mest, kvinner og barn,*
- *demokratisering og menneskerettigheter er viktig for å unngå videre undertrykkelse av enkeltpersoner i grupper,*
- *vi ønsker å jobbe for at utviklingsprosjekter kan bidra til bedre livsforhold og muligheter for de svakeste,*
- *vi vil gjerne bidra til kampanjer mot hiv-aids for eksempel med den kunnskap vi har om interkulturell kommunikasjon,*
- *men vi ønsker også å arbeide for at andre oppdragsgivere skal lykkes best mulig med sine prosjekter innen industri eller oljeutvinning på tvers av de kulturelle kommunikasjonsutfordringene,* sier daglig leder av SIK, Kåre Kristensen til slutt.

«Charles Racine»

Av Jørg Vervik

Viser til artikkelen i Mortepumpen nr. 4, 2003, skrevet av Helge Monstad. Denne artikkelen minnet meg om at jeg, i en masse slektpapirer, hadde lest at et familiemedlem hadde fått sølvmedalje av den italienske stat. Dette hadde han fått for redning av 11 sjømenn i den engelske kanal i 1894.

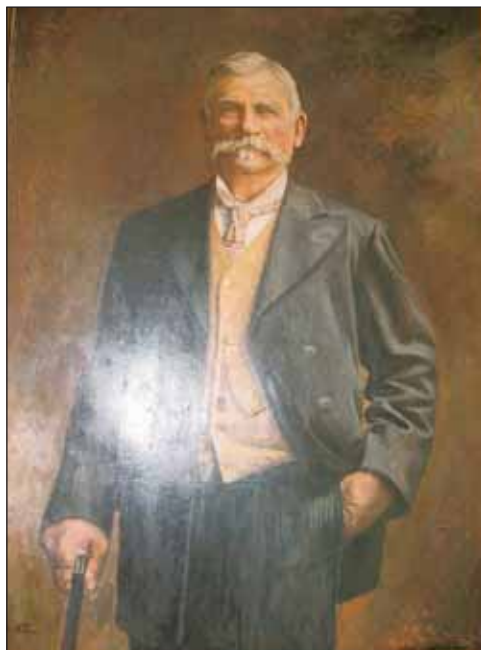
I slektpapirene stod familiemedlemmet, Jørgen Tønnesen Qværneland, titulert som kaptein. Jeg og slekten min har da resonert at han var kaptein på «Charles Racine», men så langt var han ikke kommet i karrieren, selv om det i Statsarkivet stod at han var Skipperborger. En tittel som svarer til kaptein eller båteier.

La meg starte med min første reaksjon av leste artikkel. Jeg ringte Helge Monstad og spurte om han var interessert i opplysninger for en videre oppfølging av artikkelen. Han anbefalte meg heller å skrive selv og referere til ovennevnte artikkel. – Som sagt, så gjort.

Mer bakgrunn for min interesse

Min farmor het Inger Theoline Nerheim, f. 10.02.1882. Hun ble gift med Peder (Pedersen) Vervik i 1904. Hennes to yngste søsken var; Thine Serine Nerheim f. 26.04.1885 og Anna Karolina Nerheim f. 03.03.1887. Alle født i Ølen.

De to yngste ble gift med tvillingene Trygve Kitil og Alf Justus Kwerneland f. 14.12.1886 i Stavanger – Verksgt. 11.

Kaptein Waage

Foreldrene til tvillingene var Kaptein Jørgen Tønnessen Qværneland f. 31.08.1853 og Ane Jenssine Salomonsen f. 1851 og de ble gift 20.12.1883.

Mor til Jørgen T. Qværneland var Tonette Karoline Jensdtr. f. 1826 på Hidra utenfor Flekkefjord og gift med Tønnes Ingebretsen Qværneland fra Time på Jæren. Kan kaptein Waage fra Hidra hatt noe med at Jørgen T. Qværneland fikk hyre om bord i «Charles Racine»? Han var jo gift med ei dame fra Hidra og det skulle «borge for kvalitet»...

Maleri av redningsdåden i ramme skåret av ett stykke tre.

Så til saken. Jeg var interessert i mannskapet ombord og litt flere opplysninger. Min første kontakt ble Leif Helland, som i «en menneskealder» var ansatt i firmaet Sigvald Bergesen. Han fortalte en god del om rederiet og «Charles Racine», men anbefalte meg heller å kontakte kaptein Jakob Berg, som var siste mann «fra borde» som kaptein i rederiet Sigv. Bergesen i Ankerbygget.

Han hørte mine spørsmål om hva jeg var ute etter og henviste meg så til kaptein Gustav A. Waage. Nå begynner noen facts å komme. Han var 3. generasjon Waagekapteiner i rederiet Sigv. Bergesen og kunne fortelle meg at det var hans farfar, kaptein Gustav Waage, fra Hidra, som var kaptein på «Charles Racine» i 1894 og at han hadde fått italiensk gullmedalje for redning av 11 italienske sjømenn.

Mitt familiemedlem var 1. Styremann om bord og det var vel grunnen til at han fikk sølvmedalje, som selvfølgelig betød stor heder for den redningsdåd som ble utført. Hva hvert enkelt medlem av mannskapet fikk som takk for innsatsen, vet jeg ikke.

Kaptein Gustav A. Waage kunne fortelle at familien er i besittelse av originalmale-

riet til bildet som ble gjengitt i artikkelen til Helge Monstad. Dette bildet er i farger og med en nydelig håndskåret ramme. Jeg ble av Waage anmodet om å ta kontakt med Stavanger Sjøfartsmuseum og direktør Harald Hamre for ytterlige opplysninger. Og, det skal jeg si at jeg fikk. Nå blir det mer og mer spennende for meg som «forfatter».

Direktør Hamre sendte meg kopi av Stavanger Sjøfartshistorie skrevet av M. L. Michaelsen. «Seilskibene og seilskibsfarten i aarene fra 1600 til 1922».

Her står det, foruten skipets beskrivelse, mye interessant å lese. Jeg siterer:

- De første 22 aar førtes «Charles Racine» av kaptein G. Waage, Hidra.
- Dette skibs historie er saa interessant, at den har krav paa mer enn almindelig interesse i Stavanger sjøfarts historie. Efter anmodning tilstiller derfor kaptein Waage forfatteren av nærværende verk følgende utførlige beretning om skibets fart etc. i den tid han var dets fører:
- Utdrag av «Charles Racine»s dagbok. Ført av kaptein G. Waage fra 1892–1913.

Så følger oversikt over en mengde begivenheter ført i loggbok fra 19. August 1892, da skipet «avseilte» fra Sunderland til Buenos Aires og frem til 21. juni 1913.

Jeg tar bare med et par eksempler:

- 1894, 6. mai: *Overfaldtes av en frygtelig orkan. Nye seil revnet som om de hadde været av papir. Havet stod i et eneste kok. Lænset unda veiret med en officer samt 3 mand ved rattet mens vi benyttet oljedæmpere. Alt gikk dog godt.*
- 1896, 7. september: *Avseilte fra New York til Sydney N.S.W. med stykgods, Fragt 2625 pund «Lump Sum». Døgnet*

Stålbarken «Charles Racine»

etter ble vi overfaldt av en svær cyklon. Havet var frykkelig at skue, idet vi var temmelig nær cyklonens centrum. Raanokkene, som var 58 fot fra havets overflate, dyppedes til dels i sjøen, og 11 fastgjorte seil blaaste bort fra ræerne. Rattet knustes, 12 støtter i skandseklædningen, 1 livbaat og pram samt meget andet paa dækket blev revet bort av sjøen. Samtidig fik skibet sterk slagside mot styrbord. Besluttet at returnere, noget som i min fartstid som skibsfører ikke tidligere var indtruffet.

1896, 12. september: Ankom til New York. Dette mit første og eneste havari kostet 5962 doll. Men saa fik jeg ogsaa taksert lasten til 60 000 pund, og skibet til bare 8000 pund! Da jeg næste gang kom til New York fik jeg vite at 12–13 skibe forsvandt sporløst under den samme cyklon.

Her aner vi hvilken ære det var for en kaptein å ikke få noen «riper i lakken». Tenk å påføre skipet og rederiet reparasjoner på 5962 doll. i kamp mot naturkreftene. Det var nok bittert, men klokt å returnere til New York. Når han så ved neste ankomst til New York ble konfrontert med ovenstående notater i loggboken, må selv en kaptein av Waages kvalitet hatt lov å si, «Pytt, pytt». – Jeg reddet tross alt mannskapet, skip og last!

Det er bare å beklage at dere «landkrabber» ikke kan sette dere inn i situasjoner som nevnt ovenfor. Det er bare «oss sjøfolk» som fatter de strabaser og den kamp som har foregått ombord i seilskutetiden, da man ikke hadde propeller å ty til. Jeg var på hvalfangst i min ungdom, og var ombord i Suderøy 11. Jeg fikk oppleve å «ligge på været» i tre døgn da vi kom syd for Afrika og møtte «De brølende 40-gra-

dene». En hvalbåt mistet en livbåt og en annen mistet aktermasten. Her fikk jeg oppleve det jeg hadde hørt, men ikke trodd. Nemlig at bølgene var høye som hus og vel så det. Vi kom oppi dønningene etter en orkan og ny storm rullet på toppen av dønningene. Jeg var vel for ung og enfoldig til å skjønne den fare vi virkelig var oppe i. Derfor var jeg heller ikke redd. Dette var en annen historie. –

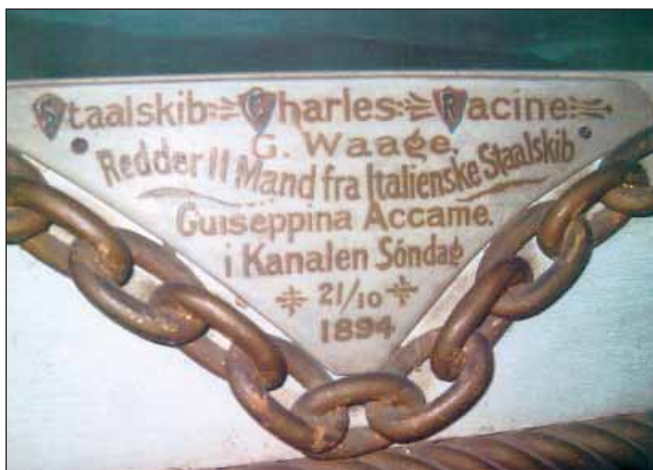
Den 30. juni 1913 forlot kaptein G. Waage «Charles Racine» for alltid. Ny mann på førerposten ble kaptein Tørresen, frem til 1916. Da ble skipet solgt til A.s Østlandske Rederi. Ny fører ble kaptein A. Arntzen, som stod om bord til «siste reis» i 1921 fra Durban til Canada. Det ble litt av en reise og jeg anbefaler interesserte å lese boken til M. L. Michaelsen. Men avslutningsvis om redningsdaen. Jeg siterer igjen fra boken:

En sjømannsdaad

**«Charles Racine»s bjergning av
mandskapet paa den kantroede italienske
bark «Guiseppina Accame».**

1894, 21. oktober kl. 10.30 fm.: Storm fra vest, tildels med svære, orkanagtige byger. Observerte et skib som laa usædvanlig meget over til babord. Senere saaes flag oppe paa skibet, og vi forstod da at det maatte være i fare. Som tegn paa at vi hadde bemærket havaristen, heiste vi derfor en vimpel. (Så en detaljert beskrivelse om utviklingen frem til nytt sitat:)

Efter dette var det klart, at de stakkars menneskene ikke kunne reddes uten at vi

Detalj av maleri og ramme.

selv satte baater på vandet. I det oprørte hav var dette forbundet med den største fare for livet, men 4 av mit mannskap, 1. styrmand J. Qverneland, tømmermands Olaus Gausland samt matrosene Hans Peter Olaus Petersen og Olaf Christoffer Ludvigsen, begge fra Aalesund, ba indstændig om at faa ta ut, og i Guds navn lot jeg dem ta av sted. Som nævnt var det en livsfarlig færd, og da en sterk byge plutselig satte ind trodde vi alle de var fortapte. Kort efter fik vi dog – paa toppen av en vældig sjø – øie paa baaten som kjæmpet sig frem til havaristen, og kl. 2 kom den i god behold tilbake med 11 mænd. 2 mænd av skibets besætning samt lodsens hadde i mellemtiden fundet sin grav i havet. Bare 5 minutter efter redningen gikk skibet tilbunds.

Dessverre har det ikke lyktes meg å få tak i mannskaplisten til «Charles Racine», men i Rederiet Sigvald Bergesens jubileumbok **«Under vekslende vilkår» 1887–1987**, kan det leses atskillig mer om «Charles Racine» og mye mer om så vel

Sølvmedaljen fra den italienske stat. Tildelt Niels O. Olsen Gausland.

rederi som om «rikets tilstand» innen rederinæringen og handelsstanden i Stavanger.

PS: I boken «Under vekslende vilkår» finnes to bilder av mannskapet på «Charles Racine». Det står at forfatteren Eugene O'Neill, som ung mann, var med på en av reisene. Sist, men ikke minst, det var vågale damer også i den tiden – fru Juliane Waage var med på flere av skipets Australia-reiser.

Rett før denne artikkel går i trykken, får jeg et brev fra en «utvandret stavangergutt» som heter Kjell Gausland og som har vært ingeniør i Volvo det meste av sitt yrkesaktive liv. Han bor i Gøteborg og fikk over-

sendt Mortepumpen nr. 4 i 2003. På samme måten som jeg sender Mortepumpen over til min onkel og tante i New Orleans. Hans farfar var en av redningsmennene fra «Charles Racine» og han har sin farfars sølvmedalje for redningsdåden hengende hjemme i Gøteborg. M.a.o. så har nok alle de fire som satte livet inn for å redde de 11 italienske sjømenn fått sin velfortjente sølvmedalje. Sammen med sølvmedaljen fulgte et sertifikat fra kongeriket Italia ved Marineministeriet. Dette sertifikat viser at han har rett til å bære denne medaljen.

Mortepumpen ser ut til å finne vegen langt utover Stavangers grenser.

Hvordan unngå å røpe at en lite forstår av ungdommens språk

Av Randi Folkestad

Ja, hvordan unngå det? Selvfølgelig ved å lære litt av språket slik at en ikke framstår som en bestemor eller –far som har vært uten språklig fornyelse de siste tjue år. Det er nemlig slik at språket har gjennomgått en utrolig forandring gjennom disse årene. Både har engelske ord sneket seg inn og i tillegg har våre innvandrere fra fjerne kulturer bidratt sterkt i utviklingen av nytt dagligspråk og nye sjargonguttrykk.

Det om sjargong hentet jeg kunnskap om fra et barnebarn, bosatt på Grønland i Oslo. I en skole med elever fra mange kulturer er det kanskje ikke så rart at enkelte ord fra tyrkisk og pakistansk nærmest glir inn i språket. Men nå holder jeg på å glemme hva jeg skulle skrive om. Nemlig det lokale språket. Det du må annamme en smule av for å kunne «sjatte» med sønnesønnen når han ankommer gamle-hjemmet iført saggbukse. Å sjatte har gullguttene hentet fra dataspråkets engelsk. Det er noe han holder på med når han sitter foran PC'en og prøver opprette kontakt med for eksempel et pikebarn på den andre siden av kloden.

Saggbukse? Jo, den var opprinnelig et praktisk plagg for gutter som seilte rundt på sånne brett. Slike du finner nede ved Oljemuseet for eksempel, eller nesten blir nedkjørt av når du krysser Obstfelders plass. Buksen er sidrumpet for at guttene bedre skal kunne bevege seg. Men det er ikke lenger bare gutter på brett som bruker slike bukser. Etter hvert er det blitt mote både her og der i gutte-

kreter. Hvis det da ikke allerede er gått av mote når du leser dette.

Og hvis nå barnebarnet er blitt stor nok, sånn opp i mot førerkortalder – det som nå heter «lappen», så er han kanskje allerede ute og råner? Vet du ikke det heller? Jo, for gjør han det, da må du virkelig snakke hardt til typen. Å råne er å kjøre knallhardt mellom Stavanger og Sandnes uten at politiet oppdager noe. Området rundt Kvadrat skal være særlig populært blant rånere. Du får spørre ham forsiktig om hva han driver på med nå på vinterkveldene.

Besøker han deg sjelden, sier du? Ja, da er det ingen annen råd enn å sende ham en advarsel på SMS. Hva det er? Nei, nå gir jeg meg over. Vet du ikke hva det er heller? Du må da se til å lære deg kodene. Dyrt i bruk? Nei, slett ikke. SMS sender du fra mobiltelefonen. Det er en tekstmelding og en fantastisk måte å holde seg i kontakt med familien på. I stedet for telefonen som ofte oppleves som en plage for de yrkesaktive ettersom gamle folk, slike som meg, gjerne ringer på det tidspunkt da avkommet spiser middag eller står i dusjen. Ringer du på slike tidspunkt, kan du risikere å bli oppfattet som en skikkelig bitch. Ikke det heller? Det betyr et dønn plagsomt kvinnfolk, bare så du vet det. Bruk SMS'en i stedet for telefonen og avtal en date med familien. Så, du visste det. At her passet ikke det ordet inn. Helt fett! Da er det håp for deg også, men se nå til å skaffe deg en ordliste over nyord, eller tegn et abonnement på Norsk Språkråds publikasjon så du blir oppdatert.

REIDUN NORLEMANN ENDRESEN:

TRIVSEL ER MEDISIN

Ragna satt i godstolen foran det store stuevinduet og så utover den lille hageflekken på baksiden av andelsboligen sin. Det var en trist dag, grå og tett med yr og regnbyger. Riktig en oktoberdag. Kulingen i natt har ribbet Queen Elizabeth-rosene for sin rosa fargeprakt. Georginene lå flate, men Ring-blomstene i hjørnet bak hekken holdt ennå stand. Kanskje hun skulle ta inn noen av dem i dag, før de også gikk fløyten? Hun sukket tungt i det hun reiste seg.

Alt var grått, både utenfor og inni henne. Bekymringsrynkene lå som et grått slør over ansiktet.

Alt var blitt grått den dagen Topsy døde. I morgen var det akkurat to måneder siden hun og sønnen hadde gått den tunge veien til dyrlegen. Kreften hadde alt herjet lenge i den lille kroppen. Det kunne ikke utsettes lenger. Ragna hadde aldri trodd det skulle være så vondt å ta farvel med et dyr. Men det hadde vært skrekkelig tungt. For Topsy hadde på en måte vært mer enn et dyr. Hun hadde vært trøsten hennes, beste-vennen hennes, nesten barnet hennes. Den lille livlige, kjælnne, hvite puddelen hadde blitt innholdet i livet hennes etterat Olaf døde og hun solgte huset på Våland og flyttet inn her for mer enn ti år siden. Topsy hadde vært den som trengte henne, hadde vært den som dro henne ut på tur, den som ventet på henne når hun kom hjem. Topsy hadde vært den som danset

rundt henne, når hun fikk mat, – den som slikket hånden hennes og la seg tillitsfull til rette i fanget hennes når hun så TV om kvelden. Topsy hadde vært livet hennes, – hadde vært alt. Og nå var hun borte.

Ragna forstod ikke hvordan hun skulle få dagene til å gå. Ensomheten hadde lagt seg over livet hennes som et grått teppe. Hun hadde ikke lyst til å gå ut lenger, selv om beina godt kunne bære henne. Hadde ikke lyst til å besøke noen i naboelighetene. Hun endte vel snart opp

akkurat som Topsy hadde gjort. 82 år var jo tross alt en høy alder.

Slike tanker kvernet rundt i hodet hennes til stadighet.

Depresjon kalte Tom det, sønnen hennes som var lærer langt nede på Jæren et sted.

Det var han hun satt og ventet på denne søndagen. Tom skulle

ta henne hjem til en god høst-middag med fårrikål og tilslørte bondepiker. Barnebarn og oldebarn skulle også komme. Det ble nok hyggelig. Det var ikke så ofte hun så dem, selv om avstanden ikke var uoverkommelig. Alle hadde det så travelt hver med sitt. Bare hun hadde tid. Men det var visst og det eneste hun hadde. Ragna strøk seg over pannen, som om hun prøvde å stryke bekymringen bort. Tja, – kanskje var hun deprimert?

Der hørte hun bilen til Tom over grusen. Hun fikk visst prøve å ta på seg smilet til en forandring.

I dag er det akkurat en måned siden den minneverdige søndagen. Ragna sitter også i dag i godstolen ved vinduet, Men hun ser ikke lenger høstens brutale herjinger på den lille hageflekken. Hun ser ikke de grå forrevne skyene som jager over himmelen, men hun speider etter solgløttene mellom dem. For hun vet at de er der.

Ragna kikker bort på kurven som har vært Topsy sin. Den står fremdeles på samme plassen under bordet i kroken. Men den har fått nytt teppe,– lappeteppe, som hun har strikket av mykt restegarn i vakre farger. Ragna snur på hodet og kikker ut i kjøkkenet, hvor hun ser en firbent, liten skapning godgjøre seg med maten på skålene ved komfyren. Hun smiler, men øyene blir fulle av tårer. Gledestårer, takknemlighetstårer. Hun er ikke i tvil om at den lille krabaten er et Gudsendt svar på hennes bønner.

God og mett gjesper han, setter seg til rette, slikker potene og vasker det lille fjeset sitt. Der er prinsen min, tenker Ragna, prinsen som kom og fikk trolldommen og forbannelsen til å forsvinne og åpnet en ny verden. Topsy hadde vært hvit som sne. Katten er svart som natten. Likevel er han lyset i livet hennes, og hun har gitt han et navn, et pussig navn til å være henne. Pelé heter han. Han er så leken, kvikk og rask på labben etter de små papirkulene hun har laget til han. Og så husket hun plutselig at han Olaf ofte snakket om en fantastisk fotballspiller som het Pelé. Han var visst også svart.

Det var den søndagen på Jæren det skjedde. Oldebarnet hennes hadde ønsket seg så inderlig en katt og fått det. En kas-

trert liten hann-katt, fiks ferdig på alle måter, men ingen hadde visst at hun var allergisk for katter. Og akkurat den søndagen skulle de ha familieråd om hva de skulle gjøre. Sønnen, Tom, hadde funnet løsningen. Og Gud velsigne han for det, tenker Ragna, tar Pelé opp i fanget og stryker varsomt over den myke pelsen. Hører hvordan han maler fornøyd i armkroken hennes.

Men det er en slange i paradiset, en heks i eventyret. Fru Berg, noen leiligheter bortforbi, er begynt å stritte med piggene. Sier at det er forbudt å anskaffe seg en nytt dyr i leiligheten. Det står i statuttene. Styret må bli informert. Og så fru Berg, da, – som hun nesten hadde regnet som en god venninne!

Statutter og statutter! Ragna fnyser av det. Når jeg har hatt Topsy her i over ti år, må jeg vel kunne ha Pelé her de årene jeg har igjen. Plutselig er ikke fru Berg på hils lenger og ikke Ragna heller.

Baker Karlsen, som bor i leiligheten ved siden av, er enig med henne, heldigvis. Karlsen har selv aldri gjort en katt fortred, og ikke har katten gjort han fortred heller, sier han. Og herr og fru Lie på enden, sier hun må bare stå på. Ja, jeg skal stå på, tenker Ragna, kjempe med nebb og klør for katten og mitt nye liv! Jeg er ikke redd for styret og statutter, hva det måtte være, og mange er det som er enige med meg. Ragna kniper leppene sammen og knytter de giktiske fingrene så hardt hun kan. Om så er, skal jeg be om en skrivelse fra doktor Lind og en resept på medisin mot depresjon, og der skal det stå KATT med store bokstaver og ikke et vanskelig navn på medisiner som er både dyre og farlige!

Å jo, hun har strategien klar, og hodet er enda klarere. Og hvis hun attpå til har «Han der oppe» med seg, trenger hun ikke grue for styremøtet i morgen.

En sosialmedisiners syn på det gode liv

Et freidig referat av foredragsholderen selv, prof. Per Sundby

Pensjonistuniversitetet i Stavanger hadde invitert gamle meg som foredragsholder den 16. september med dette tema, og salen var full av kloke og lydhøre tilhørere. Kan-

skje kombinasjonen klok og gammel ikke er tilfeldig, håpet en noe nervøs og litt fritt utspillende innleder, som jo selv har pådratt seg oppnavn som *nymoralist*, *gammel* og *fordomsfull* – og det som verre er.

Som sosialmedisiner har jeg brukt mye av min yrkesutfoldelse til å trøste og hjelpe folk som ofte er litt ubestemt syke – og som er kommet ut i det de opplever som sosiale vanskjebner. Jeg har smertelig måttet erfare at helse- og sosialvesenet ikke alltid har lykkes med å råde bot på slike vanskjebners følgetilstander, selv om velferdsstaten etter hvert er blitt ganske raus med å reparere på de økonomiske sider ved det mistrøstige. Et langt liv har derfor lært meg at sjelden er ordhellet om at «forebyggelse er bedre enn både behandling og omsorg» mer treffende, enn når det gjelder slike sosialmedisinske tilstander, eller det en litt uklart betegner som sosiale problemsituasjoner. For når en får med folk å gjøre – sent i deres kritiske livssituasjon – opplever en ofte at de angrer

på de lettsindigheter de mener at de selv (eller andre) har utsatt dem for – og som ikke sjelden har direkte sammenheng både med deres opplevde vanskjebne, og at de også er blitt kronisk syke og funksjonshemmede på en eller annen måte.

Egne valg avgjørende

Nå vet vi vel alle etter hvert, at mange av tidens kroniske helseplager – de såkalte *livsstilstilstander* – påføres ikke oss mennesker av angriperen utenfra av så som basiller og virus og slikt. Nå vet vi derimot at slike livsstilstilstander oppstår som en følge av den slitasje en selv – på grunn av egne valg – påfører kropp og sinn, ja, også eget selvbilde og andres omdømme med.

I denne triste erkjennelse, er det at mitt liv som sosialmedisiner også har gitt meg nye synsvinkler på folks «vanskjebner», fra – som medisinerer flest – å oppfatte disse som *årsaksbetingede* (så årsaksbetinget at bare fagfolk kan fortelle om hva som skyldes hva), til å oppfatte dem som *ansvarsbetingede*, noe som i bunn og grunn beror på de selvvalgte dumheter en har hengitt seg til gjennom et langt liv – og som man ofte angrer på når man er blitt et medisinsk kasus i stedet for et uavhengig individ. Tidsånden har imidlertid etter min oppfatning, gjort ansvarstenkning til uvitenskapelige og utidige pekefingerøvelser, som fryder dem som har friske pekefinger, og gremmer dem som det pekes på.

Jeg ble altså litt pekefinger menneske da jeg – midt i min den gang radikale ungdomsperiode – kom til å studere systematisk alkoholens skadevirkninger, både de erkjente og uerkjente medisinske sådanne. Selv de medisinske sådanne viste seg til min store overraskelse ofte å være feid under tepper med fagautoriserte bortforklaringer. Det samme viser seg jo ofte når det gjelder de personlige og sosiale følger av rus. Dette er en erkjennelses forskyvning, som på dette fagfelt ofte betegnes som «denial».

Å gjenskape sansen for det gode liv

Jeg behøver ikke her i Stavanger minne om at ansvarlighet styrer rusproblemer bedre enn bortforklaringer. Salig *Asbjørn Kloster* var jo herfra, og han mobiliserte det som var av moralsk ansvarstalent i befolkningen til en folkelig kamp mot rusens forbanelser, hvis forebyggende virkninger overgår mange ganger det som senere behandlingstalenter har maktet å utrette på den samme fronten!

I grunnen behøver jeg ikke å si noe mer enn å peke på dette nå så forkjetrede forbilde, når jeg skal illustrere hva jeg som sosialmedisiner mener er viktig for å gjenskape sansen for det gode liv. På område etter område er imidlertid fordums ansvar- og moralregulerte holdninger til det jeg regner som *risikofaktorer*, erstattet med postmoderne, verdupluralistiske lettsindighetsvaner, – ofte understøttet av moderne fagfolks bløff basert på obskure årsaksteorier som de alene behersker innsikt i.

Slike Årsaksbetraktninger når det gjelder ens forhold til risikofaktorene, blir i seg selv en slags modernistisk «denial». **Det som benektes er at sosiale valg og sosial adferd også er selvvalgt.**

La meg i korthet være litt mer spesifikk.

Slik jeg etter hvert har opplevd det – og faktisk også i større eller mindre grad fått vitenskapelige belegg for – så er de fleste risikofaktorer for medisinsk og sosial vanskjebne, underlagt de valg og uvaner man selv har herredømme over, – **dersom en ikke har gjort seg til slave av populære flertallsmisforståelser, psevdovitenskapelige ideologier eller lettsindige teorier om at øyeblikkelige livsgleder er viktigere for din livskvalitet enn tvilsomme forsakelsens gleder.**

På den medisinske fronten gjelder det foruten omgangen med alkohol og etter hvert andre og mer sosialt ødeleggende rusmidler, røykingen og dens påståtte vel-signelser, nåtidens seriemonogamistiske samlivsekperimenter, og – for den saks skyld – den kontrollerte seksualitet i konkurranse med kjønnsdriftens mangfoldige truende farer. Vel, dette siste kanskje mer ute i verden enn her hjemme i vårt enda litt moralistiske andedam.

Det var langs slike linjer jeg holdt min noe moralistiske belæring om hva som i lengden skaper det gode liv. Jeg skyldte på at selve den moderne tids ånd i seg selv er ansvarlig for mange av de sosiale og medisinske problemene som velferdssystemene ofte strever med. Selvfølgelig burde jeg begrunnet mine standpunkter bedre enn jeg gjorde. Men jeg får unnskyldte meg med at tiden strakk ikke til. De gode tilhørerne lyttet – noen andektig. Det jeg sa var for dem ingen ny visdom!

En del motbør fikk jeg heldigvis. Men det var bare blåbær å regne mot den storm av protester mine synspunkter ville ha møtt, dersom jeg hadde utsatt meg for det vi medisinerer kaller en yngre kohort.

Så vil jeg til slutt ønske Mortepumpens lesere en riktig God Jul.

Per Sundby

Det è sjynt å kjøra buss...

Tekst: Halvor Ingebrethsen

Det er på ny blitt desember. Og om ikke lenge går vi inn i et nytt år. Derved er det naturlig å se tilbake på året 2004 og hva som gjorde inntrykk i de månedene som ligger bak oss. Også jeg har hatt en liten oppsummering av gleder og «sorger» som året bragte med seg.

Av mange hyggelige minner, ser jeg også tilbake på en dag hvor jeg opplevde noe helt spesielt. En opplevelse som siden har gitt meg mange hyggelige stunder med tilbakeblikk på en helt spesiell tur i januar. Og siden januar heller ikke er så langt unna, trer minnene fram hva jeg opplevde en formiddag da jeg tok «Storhaugbussen» for første gang. Fra sentrum til Varden. En opplevelse jeg nå, snart et år etter, fremdeles koser meg med. Derfor fikk jeg lyst til å dele opplevelsen med «Mortepumpens» lesere. Kanskje noen kjenner seg igjen? Jeg fikk i allefall oppleve at «det è sjynt å kjøra buss». I allefall med Storhaugbussen. Altså:

Det var fredag 30. januar, omkring kl. 1230. Jeg hadde nettopp vært et par ærender i sentrum og bl.a. ordnet noe med brillene. Jeg tok en liten byrunde, tok ut litt kontanter i minibanken på bankplassen bl.a. Så begynte det å snø. Da fikk jeg se et stort mattelt hvor det ble solgt økologiske matvarer. «Bondens marked», sto det med store bokstaver på et par transperanter. Snøværet bl.a. gjorde at jeg gikk inn i teltet og der luktet det godt. Blant mange til-

bud var det også et usedvanlig stort utvalg av økologiske bakerivarer. Dem hadde jeg erfaring med fra tidligere: Varme brød med mye spennende i: Valnøtter, fiken, flere krydderier og mye annet. Nå kunne jeg slippe turen til Ullandhaug hvor den økologiske gården ligger og hvor jeg før hadde handlet slike brødvarer.

Da jeg kom ut av teltet snødde det fortsatt. Jeg skulle hjem, men bussen til Hundvåg var ennå ikke kommet. I stedet ser jeg at den lille minien, «Storhaugbussen» står klar for avgang. Da kommer jeg på at jeg skulle ha vært en tur oppe i Varden kirke for å hente planskjema og salmenummer til gudstjenesten kommende søndag. Jeg stikker derfor hodet inn i bussen for å spørre meg litt for. Der inne møter jeg et helt annet interiør enn det vi ellers finner i de grønne Connex-bussene og en godslig sjåfør i vadmelstøy sitter klar til å kjøre. Uten å vite mer var jeg nå i ferd med å oppleve en busstur utenom det vanlige.

– *Kommer jeg i nærheten av Varden kirke med denne bussen?* Spurte jeg sjåføren, som smilte tilbake og bekreftet at jeg ikke bare kom i **nærheten av**, men jeg kom **til** Varden kirke. – Bare kom igjen, smilte han fortsatt og var vennligheten selv. Og på spørsmål om han kunne fylle opp busskortet mitt for 100 kroner, var det ingenting i veien for det heller. – *Visst kan eg det*, svarte sjåføren, og supplerte, –

her og nå og ka tid du ellers måtte ønska det.

Jeg satte meg inn, like innenfor døren på et tverrsete. Alle setene på et par nær, var tverrseter hvor man altså ikke satt bak, eller etter hverandre, men overfor hverandre. Alle så ut til å kjenne de andre passasjerene. Var jeg kommet inn i en slags familie? spurte jeg meg selv. Mindre ble ikke usikkerheten omkring dette da bussjåføren plutselig ropte bakover i bussen – *E der någen så har rektige klokka på seg?* Han får svar på at – *klokkå è ett.* – *OK, sier sjåføren.* – *Hundvågbussen sko kjøra ett minutt på.*

Den e kjørte, så nå kjøre me og. Foressten, fortsetter han. – *Tror dåkker me greie Langgadå, bakken opp te Zion i dette snøveret??*

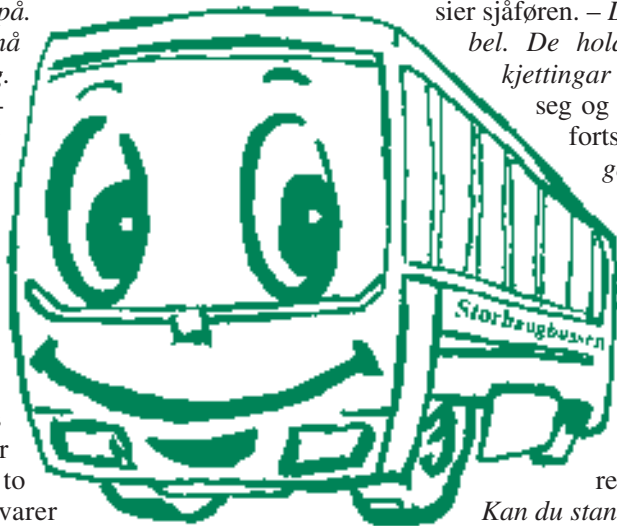
– *Eg stemme for Pedersgadå,* kommer det fra en koselig gubbe som sitter tvers over meg. Han har nettopp satt fra seg to Prixposer med varer ved siden av seg hvor det var et åpent rom før neste sete begynte. Etter kort tids kjøring kommer flere på og da viser det seg at det åpne rommet hvor Prixposene ligger, egentlig er et klaffsete som må legges ned og en omfangsrik dame setter seg godt til rette. Nå ligger altså posene **under** hennes sete.

Vi kjører videre, i strålefryd. – *Eg tar sjansen på Langgadebakken opp te Zion ligavel,* roper sjåføren bakover til oss. Og

han trykker gassen i bønn, slik at den overfylte minien rister i sine sammenføyningen. Dekkene virker å være like harde som på den gamle brannbilen som kjørte først i 17. mai toget for en del tiår tilbake, altså med gummi tvers gjennom. Men kanskje var det nettopp denne måten å kjøre på som gjorde at vi **nådde** Zion og bakketoppen i god behold. *Det gjekk,* ropte sjåføren — og alle i bussen klapper. Jeg trodde et øyeblikk at vi hadde landet med en Spantax-maskin på Gran Canaria.

Da vi runder Zion, står det en svær trailer der og kaver i det glatte føret. – *Se der, sier sjåføren.* – *Der har de trøbel. De holde på å legga kjettingar på.* Alle snur seg og ser ut. Sjåføren fortsetter: – *Det kan godt vera at eg må gjørr det sama om ein time, for då ska eg kjøra denne rutå på ny, forkyner han.*

Nå begynner pasasjerene å gå av. – *Kan du stansa på hjørna av Sandsgadå?* spør en. Sjåføren stanser. Deretter reiser han med Prixposene seg og bøyer seg for å hente dem som nå ligger **under** benken, siden setet i mellomtiden, fra han la dem der, er slått ned. Og der roter han både vel og lenge til stor undring for damen som satte seg på setet og som nå skjuler posene. Hun sender ham imidlertid et forståelsesfullt smil da han endelig drar posene fram og hun skjønner sammenhengen.

Mannen stiller seg opp for å være klar til å gå av. Sjøføren vet visst hvor han skal stanse. Men i mellomtiden kommer det en liten lyd fra damen ved siden av meg: – *Eg ska te Alders Hvile*, piper hun, hvorpå sjøføren bare fortsetter inntil damen skjønner at hun nå har forpurret ruteopplegget og at mannen som egentlig skulle av tidligere, nå må bli med et kvartal til. – *Å gid*, sier damen, – *det va synd. Du kunne jo godt heve han av fysst*, sier hun sjenerøst til sjøføren. Mannen med Prixposene smiler og forsikrer at «*det gjør'kje någe*». Begge forlater bussen, — utenfor Alders Hvile.

– *Eg ska av på kjørna med Karlsminde-gadå*, er neste beskjed til sjøføren. Han stanser der. Men passasjerer kjenner seg visst ikke igjen i området. – *Det må vera neste hjørna*, prøver hun seg. Sjøføren kjører til neste hjørne. Og der slipper han henne av med et koselig – *hvis det ikkje e her, får du prøva et kvartal lenger oppe*.

I god tid før Egersundsgaten trykker jeg på knappen. Jeg vet hvor siste stopp før Varden Kirke er. Bussen stopper. Jeg går av for å finne fram til noter og salmeseddel for neste søndag. Før jeg forlater bussen, takker jeg for en fantastisk tur, og får et hyggelig «*velkommen igjen*» som svar tilbake.

Tilbaketuren til torget med grønn Connex-buss nr. 6 ble på ingen måte samme opplevelse. Men da sto i allefall Hundvågubussen på sin plass og ventet.

Et lite råd til slutt: Skal dere til Varden Kirke, eller til Storhaug, hvor det enn måtte være på Storhaug, så kommer dere best dit, — ikke med buss nr. 6, — men med Storhaugubussen.

PS: Jeg har registrert at det er kommet en ny modell av Storhaugubussen i det siste. Mer moderne. Jeg kan ikke garantere at en tur med den, blir like minnerik som den bussen jeg fikk oppleve. d.s.

Drømmer

*Mine drømmer
var en gang
som lette, hvite sommerskyer,
drivende forbi
i stadig nye formasjoner.*

*Mine drømmer
var en gang
lengsel og håp og et bankende hjerte
i forventning
mot fremtidens hemmelige tåkeslør.*

*Mine drømmer
la seg til hvile
i livets etablerte tilfredshet
og lot som de sov
på hverdagens grå slumreteppe.*

*Mine drømmer
ser seg ved solnedgang
nå undrende tilbake,
men følger spørrende med
på veien mot Aftenlandet*

Reidun Norlemann Endresen

Johannesridderne på Malta – 1530 – 1798

Etter 8. sept. 1566 også kalt Malteserridderne

Av Egil M. Dahle – Foto: S. H. Kjelby

I forrige nummer av *Mortepumpen* hadde vi en artikkel om Johannesridderne på Rodos. Tyrkerne tvang dem vekk fra øya og i lang tid var ridderne uten fast tilholdssted. De kom tilslutt til Malta som etter hvert ble deres hovedsete.

Ridderne var dyktige krigere både på land og sjø. De drev også som misjonærer. Kanskje ble de mest kjent for sine hospitaler, som langt opp til forrige århundre var viden kjent og fikk pasienter fra store deler av Europa.

Riddernes humanitære virksomhet bredde seg nordover. I Tyskland ble deres ideer videreført ved opprettelsen av diakonale institusjoner, først for fattige, seinere også for andre hjelpetrengende. Her i Norge har vi flere diakonale institusjoner og sykehus som i bunn bygger på Maltariddernes omsorgsbegrep.

Da Johannesridderne måtte forlate Rodos i 1522, tok de først midlertidig opphold på Kreta, men flyttet snart til Cevita Vechia utfor Rom. Stormesteren L'Isle Adam reiste rundt i Europa for å finne et fast tilholdssted for ridderne. Den spanskfødte tyske Keiser Karl V, innså at ridderne kunne bidra til å stanse pirater og stormakters (tyrkernes) herjinger i Middelhavet. Siden de Maltesiske øyer hadde vært meget pla-

get og avfolket, og hørte til hans rike, tilbød han ridderne å overta styret på disse øyene og Tripoli i Nord-Afrika.

Stormesteren hadde gjort noen undersøkelser om Malta og naboøya Gozo. Malta var i utstrekning 26 x 14 km og Gozo 13 x 6 km. Hver øy hadde en festning med murer rundt midt på øya. Folketallet var på 12.000. De fleste var fattige bønder og fiskere, men med en liten overklasse i Mdina på Malta. Malta var treløs, hadde ingen korndyrking og lite ferskvann. Da ingen andre havnebyer ville ta imot ridderne og deres skip, så hadde Malta iallfall en god havn. 8 år var gått siden de måtte forlate Rodos og ridderne ble utålmodige etter et permanent sted, så Stormester Adam aksepterte tilbudet.

Forsterker festningene

I 1530 inntok ridderne øya, og stormester L'Isle Adam mottok nøkkelen til hovedbyen Mdina, midt på Maltaøya. Han forsto at det ikke gikk å forsvare øya fra denne innlandsbyen, og valgte fiskelandsbyen Birgu (i dag Vitteriosa som er en av «de tre byer» sørøst i dagens Valetta) til hovedkvarter.

Som på Rhodos ble det bygd stormesterslott og herberger for riddere fra de ulike «tungene» folk med ulikt språk fra disse landene: Aragonia, Auvergne, Castilla, Provence, England, Tyskland,

Malta er en liten øy i Middelhavet og var ikke alltid lett å forsvare. Store festningsanlegg beskyttet hovedstaden Valetta.

Frankrike og Italia. Hver av «tungene» fikk hvert sitt forsvarsområde. (Engelskmennene fikk noen år spesielt ansvar for kystfestningene, og italienerne for flåten). Først ble en gammel arabisk festning ytterst på halvøya Birgu og murer på fastlandssiden forsterket.

Ikke lenger etter gjorde den beryktede piraten, Dragut angrep på byen. Da han ikke lyktes her, drog han til Gozo og bortførte en stor del av folka der til slaveri. Havnen på Maltas østside, var for ubeskyttet og den var delt i to av en landtunge, kalt Mount Sciberras. Ytterst på den ble det bygget et fort kalt St. Elmo, med bratte murer og voldgraver, til beskyttelse av innløpet. Sør for denne landtungen lå den beste delen av havna kalt Great Harbour. På landsiden sørøst for denne var tre nes. Ytterst lå fiskelandsbyen Birgu med fortet St. Angelo yttest. Neste halvøy eller nes kaltes Senglea som på landsiden hadde fortet St. Michael. Disse tre steder utgjorde riddernes tilholdsted og utbygningsområder denne første tiden.

Alt i 1551 fikk ridderne bruk for å forsvare seg. Tyrkerne landsatte 1000 menn og omringet Mdina, men måtte rømme snart. Tripoli gikk tapt for ridderne. Men riddernes skip, galeier, som ble til dels rodd av slaver tok store fangster fra tyrkiske skip og hjalp spanjerne i Atlanterhavet med å fjerne tyrkiske brohoder her. Mens hospital og kirketjeneste før hadde forrett og skipene prioritet etter, ble det nesten omsnudd nå. Alle riddere måtte først ha 4 års tjeneste om bord på en

galei, før de kunne avansere til høyere tjenester.

Forberedt på angrep

I 1558 ble Jean Parisot de la Valette valgt til stormester, 63 år gammel. Han hadde tjenestegjort i alle ordenens stillinger bl.a. som guvernør i Tripolis og som sjef for flåten. Han hadde tapt et skip og vært galleislave i tyrkisk skip. Her lærte han seg tyrkisk og gresk, men talte og flytende både italiensk og spansk. Heldig for han ble han utvekslet med tyrkisk fange. Han hadde kommet til Rodos som 20-åring og tjent orden siden.

I Istanbul satt den ottomanske sultan, Suleyman den første. Han ble sultan etter faren, Selim, som 26 åring. Under hans ledelse hadde tyrkerne tatt Hellas, Bulgaria, Jugoslavia deler av Ungarn og riddernes Rodos, men ble stanset utenfor Wien. I 1564 hadde han og hans militære ledere fått nok av riddernes herjinger av deres skip. De bestemte seg for å ta Malta, Secilia og Sør-Italia i først omgang og

brukte vinteren til å forberede dette angrepet. Stormesteren på Malta ble underrettet om disse planene og satte i gang en stor aksjon for å kunne møte denne faren. Ridderenes skip gikk i skytteltrafikk etter matforsyninger, kanoner, våpen og kuler og krutt. Alle bøndene på øyene leverte hele sitt forråd til Birgu eller Mdina og festningsmurer ble forsterket. Vannkilder ble ødelagt slik at tyrkerne ikke skulle finne noe mat og drikke på øya (øyene).

Beleiret, men seiret

Da tyrkerne kom tilbake 8. mai 1565 var ridderne godt etablert i Birgu. Sultan Suleyman den mektiges svigersønn, Piali, var utnevnt til leder for flåten på over 200 skip og Mustapha hærleder for 42 000 soldater, samt sjørøveren Dragut og hans

menn. (Dragut hadde siden 1540 gjort 8 angrep på Malta og Gozo og av sultanen ansett som kjentmann) De beleiret snart Birgu og bombaderte byen fra landsiden og skipene beskjøt festningene fra sjøsiden. Fortet St. Elmo skulle først nedkjempes. Det tok mer en 1 måned og kostet tyrkerne flere tusen soldaters liv og 50 000 tyrkiske kanonkuler ble brukt for å pulverisere fortet St. Elmo. (Samme dag St. Elmo falt, døde Dragut, noe som var heldig for ridderes forsvarskamp.) Lenge kunne sårede forsvarere hentes over til Birgu og nye forsterkninger bli sendt over til St. Elmo. Overmakten der ble til slutt for stor, og alle forsvarere der ble drept. Med fortet ute av spill kunne tyrkerne komme inn i havnen i nord, dra skip over land og kunne beskytte ridderne fra alle

I Valetta møtes i dag den nye og den gamle tid. Byen er et yndet turistmål for cruise passasjerer.

sider. En rømt gresk slave fortalte at tyrkerne samlet en større flåte bak «Valetta halvøya» og ville gjøre landgang mot fortet St. Michael. Forsvaret fikk slått pæler i sjøbunnen utafor festningen og bygget en pongtongbru innerst i bukten mellom de befestede halvøyene. Snart kom 80 skip inn mot fortet og klarte en kort tid å få kontroll over det, med ble kastet ut igjen med et tap for tyrkerne på 2 500 døde.

Krigen var i slutten av august 1565 inne i en kritisk periode. Kanoner hadde beskytt forsvarene dag og natt i juni, juli og august. Ammunisjonen og forsyninger tok slutt for begge parter, og mange av de tyrkiske krigerne var syke. Temperaturen hadde hele tiden ligger mellom 30 og 40 grader C og ridderne bar jernrustninger. Tyrkerne hadde bomullsklær og turbaner som lett tok fyr av ildkuler. Omsider fikk ridderne hjelp av 10 000 soldater fra Sicilia; ryktene sa at det var enda flere. Tyrkerne hadde bare 10 000 «stridsdyktige menn» igjen da de fikk nyheten om forsterkningene. Mustapha blåste retrett og tenkte så å ta Mdina for å ha noe å vise til

men måtte oppi også det. Turen til sjøen for å bli fraktet hjem ble også en katastrofe for dem idet de nye soldatene gikk til angrep på dem. Tyrkerne dro fra øya 8. september 1565, og gjorde ikke flere fremstøt mot den vestlige del av Middelhavet. 8. september ble og er ennå Maltas 17. mai. (forsvarerne mistet 8 000 menn, kvinner og barn, deriblant mange av øyas urbefolkning, som hadde ytt en uvurderlig innsats. 541 var antallet av riddere og vepnere da slaget begynte (474/67). Vel hjemme ble den tyrkiske hæren møtt av en rasende sultan som svor at han det neste år selv skulle renske Malta for ridderordenes menn. Men året etter døde han.

Så skulle byen gjenoppbygges. Nyheten om de tapre forsvarere nådde alle vestlige land. Store gaver og materialer og forsyninger strømmet til øya. Stormester La Valette fikk den ros og heder han fortjente. Paven sendte sin sjefsarkitekt, Laparelli, som laget plan over den nye hovedstaden på Mount Scaberras midt i havnen. (8000 mann kom for å ta del i gjenoppbyggingen og 15000 soldater kom som vaktstyrke, i tilfelle tyrkerne kom tilbake.) Toppen ble flatet ut, ny stormesterborg, nye kirker, hospitaler og herberger ble bygget, og byen fikk navnet VALETTA etter stormesteren. Også Birgu ble gjenoppbygget. Mens La Valette ledet arbeidet i het sommersonn, ble ham rammet av slag og døde en tid etter, 21. august 1568. Under stor seremoni ble han fraktet til St. Johns kirke i nybyen, der hans jordiske levninger ennå finns i en sarkofag. Bare en

Johannesridderne var viden kjent for sitt hospitalvesen. Her er et utsnitt av en modell av sykesalen.

ridder ligger ved siden av ham, hans sekretær og nærmeste venn, engelskmannen, Sir Oliver Starkey.

Sykehusdrift

I 1571 deltok ridderne på flåte i en felles europeisk flåtestyrke i et stort sjøslag mot en tyrkisk/egyptisk flåte. Leder for europeerne var Don John av Østerrike. En stor del av tyrkernes skip gikk tapt. Riddernes sjefsoffiser var Che-

valier Romegas omtalt som fineste sjømann i Middelhavet og like dyktig som før omtalte sjørøver Dragut. Dette var siste større sjøslag der skipene ble rodd.

Ordenen hadde tre funksjoner: Tidens «politi», misjonering og drift av sykehus. Hospitalet på Malta var tidens beste, og fikk pasienter fra de fleste vesteuropeiske land. Ved de store oppdagelsesreisene som særlig utgikk fra Portugal og Spania, deltok ridderne som eskorte og med misjonering, og de seilte under riddernes flagg.

Riddernes første flagg var kvitt kors med like armer på rød bunn (omgitt av 4 røde kvadrater). I Maltaperioden fikk flagget en variant der korsarmene var splittet i 2 tunger, men også en annen utgave med usplittede armer som var smalere ved midten.

I 1798 kom Napoleon til øya med en stor flåte. De overtok øya, plyndret og jaget ridderne bort fra øya. Ridderne ble spredt til forskjellige land. Den 28. og

Sykesalen er en av verdens største saler fra denne tiden. Den er like lang bak fotografen.

siste stormester var tyskeren Hompesch (på Malta fra 1797- 98). Han dro med en del riddere til Russland der de fikk et «priorat». Alt året etter trakk den tyske stormesteren seg tilbake, og den russiske tsar Paul I ble ny stormester. Han ble ikke godkjent av paven. Det nye hovedsete ble Rom, og ordenens navn er nå SMOM, som er forkortelse for: Knights og Sovereign Military Hospital Order og St John of Jerusalem, Rhodes and Malta. Ordenen har ambassade på Valetta den dag i dag og driver hospitalvirksomhet og blodbank der. Også rundt om i Europa er det folk som kaller seg Malteserriddere, men religionstilørigheter splitter dem. Den militære oppgaven var slutt i 1798. Da engelskmennene kastet ut franskmennene i 1800, antydte de at ridderne skulle få komme tilbake, men Lord Nelson fikk gjort øya til en del av Storbritannia ved freden i 1814.

Har du bruk for råd eller hjelp til følgende:

1. Finne fram til rett kontor for ditt problem
2. Råd/hjelp til å fylle ut skjemaer/søknader
3. Hvem du skal kontakte vedrørende pensjoner
4. Råd i arvespørsmål
5. Råd/hjelp til å skrive testamente
6. Behov for en samtale om noe som plager deg

I disse og andre saker er det mulig at **Rådgivningskontoret for Pensjonister** kan hjelpe deg. Kontorets rådgivning er gratis.

Kontoret har åpent alle dager fra mandag til fredag mellom 10.00–12.00 unntatt de periodene grunnskolen har fri.

NB! Kontoret i Olav Kyrresgt. 23 stenges f.o.m. 7. februar og åpner igjen mandag den 14. februar i nye lokaler i Eldres Hus, Kongsgt. 43 i underetasjen – inngang fra parken. Kontoret vil i 2005 ha åpent også i vinterferieuken. – Ring gjerne og bestill time på telefon 51 50 78 90.

Navn	Adresse	Tilbud	Dag	Tid
Pensjonistforeningen Avdeling 730 Fellesforbundet v/Johan Eide	Folkets Hus Steinstølveien 13A 4027 Stavanger	Medlemsmøter Foredrag Turer	Siste mandag i mnd. (untatt juni, juli, august)	10.30–12.30
Domkirken menighet Bethel	Løkkeveien 59 inngang fra Olav Kyrresgt.	Formiddagstreff Vår og høsttur	Hver tirsdag (fra sept. til og med mai)	11.00–13.00

Julemøte i LOP

NB!

Julemøte v/biskop Ernst O. Baasland

NB!

15. desember kl. 11.00

Merk forandring av dato!

«Tanker i tiden»

Når vi er blitt «gamle», så har vi lett for å se tilbake i tiden. Hva har den betydd for deg?

Som barn syntes vi at tiden mange ganger sto stille, som voksen syntes vi tiden gikk ifra oss. Og i dag snakker vi om tidspress!

Akk ja, «det er'ke lett å være fogel idag» som skrevet står i visa. Men tankene våre, erfaringene våre, de kan være tidløse. For ofte dukker opp: «Husker du? Dengang da?»

Jeg husker godt «dengang da» et utsagn som en svensk løytnant ga min mor april-dagen i 1940!

Norge var i krig mot Tyskland. Elverum, Rena og Nybergsund var bombet. Målet var jo å «fange» Kongen og den norske regjering.

Vår familie hadde flyktet fra bygda opp til sætra. Der kom over fjellet bl.a. norske soldater og en flokk svenske «finnlands-kjempere» for å hjelpe nordmennene i kamp mot tyskerne.

Løytnanten som førte de svenske soldatene ba om husly for natten. Min mor tilbød dem å ligge i løa, men måtte være forsiktig med varme. Det forsikret den svenske løytnanten, og så sier min mor til ham: «Kan jeg by løytnanten på en kopp varm sjokolade?»

Kan du, leser, tenke deg hva han svarte? Hvorfor ga hans svar slik inntrykk på en 12 års gammel gutt?

«Inte jag mer' enn mitt manskap»! Løytnantens omtanke og medmenneskelighet satte varig spor inne i meg.

«Inte jag mer' enn mitt manskap».

Svaret gjenspeiler en holdning som idag synes å være borte i dagens samfunn: Egoisme og grådighet.

Den krav-mentaliteten som overalt er i dagens samfunn, gir liten forståelse for oss som bygget opp landet, og gir nåværende unge generasjoner mere fritid, og kortere arbeidstid, og ikke minst 5 ukers ferie!

Da er det godt at ordet Måtehold ennå finnes i norsk vokabular.

Hilsen en «gutt» på 76 år som har hatt løytnantens ord i minne.

Olaf Walmsnæss

SKIPPER WORSE

MIDDAGSDISTRIBUERING, SKIPPER WORSE

Skipper Worse AS bringer middag hjem på døren til de som ønsker eller trenger det. Det er næringsrik og variert kost ut fra valgfri meny.

Ring Nina Fjermestad for spørsmål eller bestilling: tlf.: 51 53 35 40 eller nina.fjermestad@skipper-worse.no

FN's Internasjonale «eldredag»

1. oktober 2004,

stort pensjonisttreff i Atlantic Hall

320 festglade pensjonister møtte frem til festen som Eldrerådet i Stavanger arrangerte. Leder i Eldrerådet, Hilmar Egeli ønsket velkommen og gratulerte med dagen.

Først på programmet var sangbrødrene med dirigent Ranveig Westvik Skiri.

Varaordfører Bjørg Tysdal Moe overrakte pensjonistprisen for 2003 til Margareth og Knud Myklebust Pedersen.

Kveldens hovedtaler sorenskriver Olav T. Laake holdt et interessant foredrag over temaet «fra yrkesaktiv til pensjonist». Han fortalte om sitt yrkesaktive liv på både godt og ondt. Han var en meget engasjert og interessant foredragsholder som «trollbandt» forsamlingen.

Laake som er en meget opptatt mann,

hadde sammen med sin kone avsatt hele kvelden til arrangementet og det takker vi dem begge for.

Det ble servert lekre smørbrød, kaffe og kaker. Hotellets betjening fortjener all ros for vel utført jobb.

Klepp duo spilte til allsang og Bernt Øvregård var solist.

Ådne Ådnesen kåserte historier fra Torvald Tu.

Tradisjonen tro var det også i år utlodning av blomster som alltid er et populært innslag.

Til slutt reiste forsamlingen seg og sang «vi sees igjen».

Hilmar Egeli takket alle som hadde bidratt til nok et hyggelig pensjonisttreff.

Eli Pedersen

Årets pensjonist 2003

Prisen «Årets pensjonist 2003» er tildelt Margareth og Knud Myklebust Pedersen. Tildelingen ble foretatt av varaordfører Bjørg Tysdal Moe på Eldrerådets arrangement i Atlantic Hall på Eldredagen 1. oktober.

I mange år har Margareth vært leder av den største pensjonistforeningen i Stavanger, Skipper Worse Ledaal.

Ekteparet har opparbeidet foreningen til å bli en aktiv og meningsfylt forening. Medlemsmøtene har stor oppslutning.

Margareth har i mange år ledet sanggruppen Ledaal, som hver tirsdag arrangerer «Syng med oss» på Skipper Worse. Hver uke dukker det opp mellom 80 og 120 medlemmer til en sang-glad formiddag. Et meget godt tilbud som alle setter pris på. Sang-gruppen besøker også andre pensjonistforeninger, syke og aldershjem med sin sang.

Margareth og Knud går også på hjemmebesøk til eldre som ikke kan delta på

offentlige tilstelninger, og som ikke har det så bra.

Ekteparet har i mange år arrangert turer til inn- og utland for Skipper Worse pensjonistforening. De er også engasjert som eksamensvakter og annet forefallende arbeid for skoleskipet Gann. Dette for å gi sitt bidrag til skolen som sliter økonomisk og som gjør et glimrende arbeid for de unge.

Margareth og Knud tar ikke noe honorar for sin innsats. De jobber helt frivillig og fortjener i høyeste grad en utmerkelse for sitt engasjement. De er begge i fin form til tross for høy alder, 79 og 80 år.

Varaordføreren takker ekteparet for det store arbeid de nedlegger for eldre i Stavanger og avsluttet sitt innlegg med disse ord: «*Vi har bruk for slike som dere.*»

*Med hilsen
Hilmar Egeli og
Jorunn Lura Jåsund*

Fortjenestemedalje tildelt Hilmar Egeli

Ordfører Leif Johan Sevland og varaordfører Bjørg Tysdal Moe overrekte i bystyrets møte 20. september Kommunenes Sentralforbunds fortjenestemedalje, diplom og blomster til Hilmar Egeli.

Hilmar Egeli fikk medaljen for sitt arbeid i lokalpolitikken. Han satt i bystyret fra 1964 til 1984, 16 år av denne tiden i formannskapet. Han var kommunalråd fra 1980 til 1984, leder av 17. mai komiteen i 6 år samt leder og medlem av en rekke kommunale styrer, utvalg og råd.

Hilmar Egeli er i dag leder av Eldrerådet i Stavanger.

Hilmar Egeli fortjener denne hederen. Vi setter stor pris på den jobben han har gjort

og gjør i dag, sa ordfører Leif Johan Sevland under utdelingen.

Eli Pedersen

Kiwaniskonserten

Til alle Mortepumpens lesere:

For 13. år på rad har vi igjen gleden av å invitere til gratis Julekonsert med Stavanger Symfoniorkester i Stavanger Konserthus, Bjergsted, 22. desember Kl. 13.00.

Vi er Stavanger Symfoniorkester meget takknemlig for at de vil fortsette denne tradisjonen, som vi vet mange gleder seg til. Som vanlig vil det bli lett og hyggelig musikk med julesalmer, som publikum vil få anledning til å synge med på.

Konserthuset har 1070 sitteplasser, men kun 50 plasser for rullestoler. Rullestolbrukere bes derfor melde seg på i god tid til Stavanger Aftenblads Service-sentral, **51 50 16 63, senest onsdag 8. desember.**

Nærmere opplysninger kan fås ved henvendelse til: Leif Hess, tlf. **51 67 71 90** eller Rolf Hult, tlf. **51 57 02 67.**

Hilsen Kiwanis Club Stavanger

Kreativitet og frivillighet på Skipper Worse

Av Helga Laake

Hver dag skjer det noe på Skipper Worse, enten det er på Ledaal, Tasta, Madla, Øyane eller Ågesentunet. For her arrangeres det kurs og aktivitetsgrupper av alle slag fra mandag til fredag, uken igjennom. *Språkkurs* for de reiseglade, *datakurs* for så vel nybegynnere som for videre-

komne, *hobbykurs* og *aktivitetsgrupper* for de fingernemme og de som går med en liten kunstner i magen, og sist men ikke minst, *dansekurs* for de danseglade.

Men det finnes også tilbud til dem som er mer filosofisk anlagt, som liker å lese og følge med i det som foregår her i verden. Da kan man for eksempel delta i en *diskusjonsgruppe* der aktuelle hendelser, enten her hjemme eller ute i verden, står på agendaen, eller en *litteraturgruppe*. *Amerikansk litteratur* er temaet denne høsten.

Og liker du å spille kort, enten det er *bridge* eller *andre kortspill*, eller løse kryssord for eksempel, er det sannelig et tilbud til deg også!

Tilbudet til oss eldre i Stavanger, er med andre ord mangslungen – for den som vil!

Elfie Nes, inspirator og støttespiller for Frivillighetsklubben.

Onsdagsgruppen. Foran fra v: Beth Hidle og Vilfrid Bone. Bak fra v: Anne Gerd Hammersmark, Bjørg Eriksen, Elfie Nes, Bjørg Malmberg og Ingebjørg Omdal. Venke Berge var ikke tilstede da bildet ble tatt.

Klubb F eller torsdagsgruppen. Her er noen av deltakerne. Fra v: Asta Hovden, Margit Abrahamsen og Amanda Torbjørnsen.

Noe som må fremheves, er imidlertid alt det frivillige arbeid som utføres på Skipper Worse, av så vel yngre som eldre pensjonister. I tidens løp har jeg møtt flere av disse, og det som har slått meg, er med hvilken glede disse menneskene utfører sitt uegennyttige arbeid. Hva kan være årsaken til det? Man tjener jo ikke penger på dette arbeidet. Snarere tvert i mot. Hva kan det da være som gir slik glede?

Vel, selv om svaret på dette spørsmålet kan være noe mangslungent, tror jeg de aller fleste vil si noe sånn som at *det er kjekt å kunne få bruke seg selv – med de evner og krefter en enda er i besittelse av – til nytte for andre som trenger det*. Noen vil til og med si at *det oppleves bent frem godt, nesten som en befrielse, å kunne gjøre noe for andre – og for fellesskapet – uten å få betaling for det*. Tenk det – i en tid som denne!

Elfie Nes, er en av disse frivillige medarbeiderne som her omtales. Helt tilfeldig støtte jeg på henne, da jeg var på besøk på Skipper Worse, Ledaal nå i høst. I en mannsalder har nemlig denne energiske damen – i tillegg til sitt eget sykurs – både hatt ansvaret for Formingsgruppen, og vært inspirator og støttespiller for Frivillighetsklubben, (eller Klubb F som det står i kurs- og aktivitetsoversikten). At hun

også er en høyt elsket og nærmest uunnværlig medarbeider på «huset», bemerkes ofte når en snakker med folk som til daglig omgås henne.

Jeg har riktig nok hørt om Elfies sykurs og håndarbeidsgruppene hennes, og om hvor mye fint de laget, – ikke minst hvor dyktig hun var når det gjaldt design og farger, og hvor flink hun var til stadig å finne på nye ting å sette i gang med. Jeg hadde imidlertid aldri med egne øyne sett noe av det hun hadde designet og utført. Dette sa jeg til henne, hvorpå hun spontant inviterte meg opp til sitt lille domene i 2. etasje for at jeg endelig skulle få se hva dette dreide seg om.

Og det jeg fikk se gjorde meg stum. For selv om jeg hadde lest i kurs- og aktivitetsoversikten (som Skipper Worse gir ut hvert halvår), at på dette kurset *sydde man moderne klær etter egen design, samt puter og dukker og mer til*, overgikk det som nå åpenbarte seg, alt hva jeg på forhånd hadde forestilt meg. For her hang på rekke og rad de lekreste modeller som Elfie selv opp gjennom årene har designet og gjort tilgjengelig for andre som har lyst til å prøve seg.

Det er umulig for meg å beskrive alt jeg fikk se. Det jeg imidlertid må nevne, var særlig noen elegante vester i skinn og med spennende applikasjoner, bluser i skjønne tøyler og enkel design, og sist men ikke minst, en fiende flott cape – også den med flotte applikasjoner. Jeg tenkte; dette er jo bare slikt man ser når man en sjelden gang tør bevege seg inn i de mer mondene butikker!

Men dette var ikke alt. For rundt omkring på hyller, stoler og bord – ja, i vinduskarmen med, var det plassert de utroligste utgaver av saker og ting – håndarbeider alt sammen – som Elfie og de flit-

Fine dukker i mange varianter.

tige damene i *formingsgruppen* og *frivillighetsklubben*, har arbeidet med nå i høst – ene og alene med tanke på Skipper Worses årlige julemesse i november.

Igjen er det umulig for meg å nevne alt jeg fikk se. For her var det så utrolig mye fint, både av bruksting og av nydelig utførte pynteting. Men det som opplagt var det dominerende innslaget, var nok alle de

flotte dukkene og kosedyrene som satt der på rekke og rad, og alle de morsomme klovnene og – selvsagt – nissene.

Det er m.a.o. Elfie Nes og damene i håndarbeidsgruppene (frivillighetsklubben og formingsgruppa), som står for produksjonen av alt det fine håndarbeidet som legges frem til salg på den årlige julemessen. Det samme er tilfelle når det gjelder den årlige påskemessen. For ikke før er julemessen vel i havn, så starter produksjonen av påskekyllinger, påskeegg og all den andre pynten som hører påsken til.

Slik har disse damene holdt på i årevis! Ingen vet helt sikkert hvor lenge, men målet har hele tiden vært det samme: å skaffe noen ekstra midler til velferdsarbeidet på Skipper Worse.

Jeg tar av hatten for Elfie Nes og alle de andre damene jeg her har nevnt, for alt det frivillige arbeidet de har utført – og fortsatt utfører, og jeg håper inderlig at de orker å holde det gående enda noen år. Men jeg er redd for, at når disse damene en dag takker for seg, da forsvinner også denne delen av det frivillige arbeidet på Skipper Worse. Eller finnes det kanskje noen der ute som vil ta i mot utfordringen?

Kreativiteten er det ingen ting å utsette på.

RÅDGIVNINGSKONTORET FOR KRIMINALITETSOFRE

Rådgivningskontoret for kriminalitetsofre (RKK) er et **gratis** tilbud til personer som har vært utsatt for kriminalitet. Tilbudet er også åpent for pårørende, venner, kolleger og familie. NB: *Også pårørende/familie til gjerningspersoner er velkomne til rådgivningskontoret.*

Adresse: Lagårdsveien 13, Stavanger (vis a vis Stavanger Politistasjon).
Tlf. 51 52 51 60 – telefax 51 56 60 01. E-post: rkk@stavanger.online.no
Åpent f.o.m. mandag t.o.m. torsdag (telefonsvarer)

Vi bistår bl.a. med:

- *Samtale/oppfølging av kriminalitetsofre/pårørende (alle som er berørt av kriminalitet)*
- *Orienterer om de rettigheter du har: Fri rettsråd, fri rettshjelp, voldsoffererstatning (behjelpelig med søknad), bistandsadvokat*
- **Informere om:**
Anmeldelsesrutiner
- *Påtalebegjæringer, foreldelsesfrister, strafferammer m.m.*
- *«Gangen» i en straffesak (fra anmeldelse til dom)*
- *Henleggelse – klageadgang*
- *Rutiner/aktørens rolle i rettsaker*
- **Vitnestøtte:** *Rådgiver fra RKK gir kunnskaper om rettsaker/rettslokaler/evt. følge til rettsmøtet*
- *Veiviser til – og kontakt med – offentlig og privat hjelpeapparat samt politi og rettsvesen*
- *Oppsøke våre målgrupper når de har spesielle behov for det*

VIKTIG: RKK har som mål å møte brukerne på deres premisser/ønsker. Derfor er ikke oversikten ovenfor fullstendig. Ingen blir avvist.

Vårt tilbud gjelder alle former for kriminalitet, uansett om formålet er anmeldt eller ikke. Forebygging av kriminalitet er også et område hvor rådgiverne ved kontoret har spesiell kompetanse, og gjerne bidrar med råd/veiledning.

Du kan kontakte oss anonymt, om du ønsker det, og taushetsplikt er en selvfølge.

Eldrerådets uttalelse til Handlings-/Økonomiplan 2005–2008 – Årbudsjettet 2005

Innledning

Eldrerådet har fått dokumentene til uttalelse og oversender med dette uttalelsen til bystyregruppens budsjettbehandling. Eldrerådet mener det er avsatt for liten tid for rådene til behandling av en så omfattende sak som budsjettokumentene.

Uttalelsen fra Eldrerådet gjelder de deler av Rådmannens forslag som omhandler eldresektoren i første rekke sykehjem og hjemmebaserte tjenester. Uttalelsen ble vedtatt i ekstraordinært møte 28.oktober.

Generelt

Når det gjelder eldresektoren foreslås det på enkelte områder store kutt i pleie- og omsorgstjenestene. Sammenlignet med andre norske bykommuner har Stavanger kommune, etter Eldrerådets mening, relativt bra økonomi. Eldrerådet stiller spørsmål ved om investeringsnivået er for høyt eller om andre oppgaver prioriteres høyere enn pleie- og omsorgssektoren. Eldrerådet er inneforstått med at det også innenfor pleie- og omsorgssektoren har vært et effektiviseringspotensiale, men mener at ytterligere drastiske kutt vil føre til forringelse av tjenestene.

Eldrerådet mener at de foreslåtte kutt ved sykehjemmene og i hjemmebaserte tjenester samt underskudd (2004) ved sykehjemmene kan finansieres av overføringer fra Lyse Energi med reduksjon i 166.875 millioner kr. som foreslås overført fra drift til investeringer.

Eldrerådet er glad for den positive holdningen fra kommunen til etablering av et Eldres hus i Kongsgaten 43. Ombyggingsarbeidene er nå i gang og Eldrerådet ser fram til ferdigstilling i januar 2005. Kongsgaten 43 er et meget bra prosjekt som vil gi de eldre i Stavanger et godt sentrumsnært til-

bud, og vil etter Eldrerådets mening være et godt helseforebyggende tiltak.

Sykehjemmene

I budsjettforslaget for 2005 er sykehjemmene belastet med reguleringspremie 6,2 mill. + 1,9 mill. i generell innsparing i alt 8,2 mill.

Eldrerådet går sterkt i mot at dette beløp belastes sykehjemmene. Under kap. 14 – sykehjem i budsjettokumentene er anført: «Sykehjemmene skal gi heldøgns pleie, omsorg og medisinsk behandling på et forsvarlig, etisk og faglig nivå. Visjonen er at brukerens behov skal være grunnlaget for tjenestetilbudet. Alder krever ære.»

Eldrerådet tviler på om disse målsettinger kan oppfylles med de nedskjæringer som nå foreslås.

Rådmannen skriver i sin budsjettoppfølging pr. 31.08.04:

«Når rådmannen ser hele sykehjemsområdet under ett tilsier prognosen at ved årets slutt kan merforbruket bli ca. 12 mill. kr. Da er reguleringspremien til de private sykehjem inkludert, men lønnsoppjøret er ikke medregnet.» Eldrerådet mener ut fra dette at også underskudd for 2004 ved sykehjemmene må dekkes av kommunen.

Forhold som påvirker økonomien ved sykehjemmene er tidlig utskrivning av pasienter fra SIR og sykefraværet ved sykehjemmene. Aldersfordelingen ved inneliggende sykehjemsbeboere pr. 13.09.04 viser at 78,8 % var 80 år eller eldre.

Nyordningen med postkjøkken ved 3 sykehjem og etablering av felleskjøkken etter «kok/kjøb» metoden for varm mat vil Eldrerådet følge nøye.

Hjemmebaserte tjenester

Eldrerådet går i mot og er bekymret for ytterligere nedskjæringer med 15 millioner kr. i tjenestene for 2005.

I 2004 er foretatt en del rasjonaliseringstiltak med blant annet omorganisering fra 13 til 8 områder samt innført ordning med aktivitetsbaserte inntekter. Tiltakene skulle i alt gi besparelser på til sammen 15 millioner kr. for 2004. Tiltakene skulle også evalueres i løpet av inneværende år. Eldrerådet har pr. dags dato ikke mottatt noen evalueringsrapport og er således ukjent med hvordan tiltakene har påvirket tilbudet til brukerne og hva den reelle besparelsen beløper seg til.

Eldrerådet har muntlig mottatt en del klager fra brukere og pårørende som går på lang tid mellom tjenestene, tjenestenes innhold og stadig skiftende utøvere av tjenestene. Ytterligere innsparinger og nedbemanning innen hjemmebaserte tjenester ser Eldrerådet som svært problematisk, sett ut fra brukersynspunktet, og at det ikke foreligger evalueringsrapport.

Skipper Worse – Øyane Eldresenter

Tilskuddet for Skipper Worse er for 2005 foreslått redusert med kr. 600.000, noe som kan føre til at Øyane Eldresenter må legges ned. Hvis så blir tilfelle vil Eldrerådet beklage dette sterkt. Eldrerådet viser i denne forbindelse til bystyrets vedtak om at det skal være et eldresenter i hver bydel.

Bevilgningen til Eldrerådet

Noen ord til slutt vedrørende bevilgningen til Eldrerådet. 75–80 % av budsjettposten går hvert år som tilskudd til sosialt arbeid blant eldre. Tilskuddet blir delt ut etter søknad, i følge strenge kriterier som skal sikre en rettferdig fordeling. Tilskuddet er for mange av de 75 foreningene, lagene og organisasjonene som søker, et vesentlig tilskudd til virksomheter som drives til beste for eldre mennesker i Stavanger.

Hilmar Egeli
leder

Eldres Hus – Kongsgaten 43 – Gladmelding

Utbedringsarbeidene i Eldres hus har tatt lenger tid enn det som tidligere var forutsatt.

Dette betyr at det ikke kan tas i bruk før i februar 2005.

Mandag den 14.02.05 vil kafeen starte opp igjen. Samme dag vil rådgivningskontoret for pensjonister være på plass i underetasjen.

Så snart som mulig vil det bli etablert internettkafe i andre etasje.

Hovedinngangen til Eldres hus vil nå bli fra parksiden av bygget i underetasjen, men inngangen fra Kongsgata vil bli beholdt.

Det blir heis fra underetasjen til kafeen og til andre etasje.

Det blir toaletter i underetasjen og i andre etasje.

Vennlig hilsen
Hilmar Egeli

SKIPPER WORSE

SPORT

Trim for Pensjonister

Sted: Stavanger Idrettshall
Tid: Hver tirsdag og torsdag kl. 11.00
Aktiviteter: Gym. med instruktør, badminton o.l.
Gjør det du greier.

Vi er ca. 60 eldre (ingen aldersgrense) som trimmer hver gang, men her er god plass til det dobbelte.

Kom opp av godstolen! Møt nye mennesker! Prat og vær sosial!

Kom gjerne og se på fra tilskuerplass først.

Ønsker du mer informasjon, ring Skipper Worse Sport 51 58 77 61

Hilsen styret

SKIPPER WORSE

TURGRUPPENE

SKIPPER WORSE SENTRENE

Skipper Worse Tasta hver tirsdag	kl. 11.00
Skipper Worse Madla hver onsdag	kl. 10.30 for de som liker raskere tempo kl. 11.00 for de som vil «rusle»
Skipper Worse Ledaal hver onsdag	kl. 11.00
Skipper Worse Øyane hver torsdag	kl. 10.30
Skipper Worse Ågesentunet hver torsdag	kl. 11.00

Målet er å utforske nærmiljøet og masse god trim.

Etterpå samles vi til kaffe og «drøs» – kom å bli med.

Har du spørsmål eller vil melde deg på, ring oss på tlf. 51 53 35 40

FØRJULSAKTIVITETER PÅ SKIPPER WORSE SENTRENE:

Skipper Worse Ledaal – tlf. 51 53 35 40

Julekos med trekning av julelotteriet, torsdag 16. desember kl. 13.30.

Julemiddag med underholdning, påmelding, fredag 17. desember kl. 12.30, kr. 150,- pr. pers.

Skipper Worse Ågesentunet – tlf. 51 58 14 57

Julemiddag med underholdning og utlodning, torsdag 9. desember kl. 12.00, kr. 150,- pr. pers.

Skipper Worse Tasta – tlf. 51 54 13 47

Juleavslutning med Luciaopptreden, mandag 13. desember kl. 12.00.

Julemiddag, mandag 20. desember kl. 15.00.

Skipper Worse Øyane – tlf. 51 54 84 37

Julemiddag, fredag 17. desember kl. 12.00.

Skipper Worse Madla – tlf. 51 59 18 13

Julemesse/julemorro i samarbeid med Madla bydelshus, lørdag 4. desember kl. 12.00–15.00.

Julemiddag med underholdning ved «Sangbrødrene» og solister fra Stavanger Operakor, lørdag 8. desember kl. 18.00, kr. 150,- pr. pers.

Velkommen til førjulekos på Skipper Worse sentrene

Nærmere informasjon fåes på det enkelte senter

SKIPPER WORSE

HJEMSERVICE

Dette er en tjeneste for dem som har behov/ønske for en samtalepartner, hjelp til praktiske gjøremål, en som stikker innom – en å gå tur med, til å hjelpe seg med å gjøre hverdagen enklere rett og slett.

Skipper Worse har en fantastisk medarbeider som jobber med denne tjenesten.

Vi opplever at mange velger å kjøpe denne tjenesten som en oppmerksomhet til sine nærmeste istedenfor tradisjonelle gaver.

Vennligst ta kontakt med oss på Skipper Worse på tlf.: 51 53 35 40 dersom du vil vite mer om denne ordningen eller vil benytte deg av tilbudet.

SKIPPER WORSE

KURS- OG AKTIVITETS- OVERSIKT VÅREN 2005

Vi starter opp i januar med flere nye kurs og aktiviteter.

Vårt tilbud er variert og favner vidt. Vi kan tilby ulike typer språkkurs, datakurs, diverse kurs innenfor male- og kunsthag, seniordans m.fl.

Aktivitetsgrupper med bridge, litteratur, trim, kryssord, billedvev og ikke minst mange håndarbeidsgrupper.

Våre kurs og aktiviteter er åpne for alle aldersgrupper og vi ønsker velkommen til hyggelig samvær og trivelige lokaler.

Ønsker du å få tilsendt vår kurskatalog, ring tlf. 51 53 35 40, så sender vi den til deg.

SKIPPER WORSE

Hår- og fotpleie for damer og herrer på Skipper Worse sentrene

Å være velstelt og ha gode ben å gå på, betyr mye for trivselen. Benytt våre tilbud.

Ring og bestill på:

Skipper Worse Ledaal	tlf.: 51 53 35 40
Skipper Worse Tasta	tlf.: 51 54 13 47
Skipper Worse Ågesentunet	tlf.: 51 58 14 57
Skipper Worse Madla	tlf.: 51 59 18 13
Skipper Worse Øyane	tlf.: 51 54 84 37

BILFØRER 65 +

I samarbeid med Statens vegvesen i Rogaland arrangerer Skipper Worse oppfriskningskurs for bilførere over 65 år. I 2004 har 94 pensjonister gjennomført kurset. Det synes vi er flott!

Bilen gir mulighet til et aktivt pensjonistliv og frihet til selv å bestemme når og hvor man vil kjøre.

Har du kjørt bil i alle år uten en eneste ulykke?

Det er dessverre ingen garanti for hva som kan skje i årene som kommer. Statistikken viser at risikoen er lavest ved 40/50 års alderen og øker for hvert år.

Trafikkbildet endrer seg. Alle som har hatt førerkort noen år har opplevd at det har kommet nye trafikkregler og kjøremønstre.

Kurset er todelt; en teoridel og en praktisk del. Teoridelen går ut på å friske opp gamle kunnskaper samt en gjennomgang av nye trafikkregler. Kjøredelen går ut på å prøve kunnskapene i praksis. Du får kjøre med en erfaren kjørelærer, i din egen eller kjøreskolens bil, i ditt nærmiljø der du er kjent.

Ingen mister kjørekortet uansett kjøreatferd.

Vi inviterer også til nye kurs i vårsemesteret 2005 som vil bli arrangert på Skipper Worse Ledaal.

Kurset går over fire onsdager + kjøretime.

Datoer: Onsdag 23. februar 2005 kl. 10.00 – 13.00
Onsdag 30. mars 2005 kl. 10.00 – 13.00
Onsdag 27. april 2005 kl. 10.00 – 13.00

Kurset koster f.t. kr. 750,- inkludert enkel lunsj.

Ring oss på tlf. 51 53 35 40 hvis du vil vite mer om kurset eller melde deg på.

SKIPPER WORSE

SENIOR REISER

Dersom lag og organisasjoner ønsker hjelp til å arrangere reiser til inn- og utland kan Skipper Worse Senior Reiser gjøre det for dere.

Ta kontakt med Senior Reiser
tlf. 51 53 35 40
for nærmere informasjon

SKIPPER WORSE

NYOPPUSSET SELSKAPSLOKALE PÅ SKIPPER WORSE LEDAAL!

Vi leier også ut Skipper Worse
Ågesentunet til:

Bryllyp, konfirmasjon, fødselsdager
og minnestund,

hvor vi tar oss av alt det praktiske
Tlf. 51 53 35 40 eller tlf. 51 58 14 57
www.skipper-worse.no

Opplysning/informasjon?

Johanne Margrethe Sømme Dahl
lurer på hvorfor ordet
opplysning ikke er i bruk lengre.
Ordet informasjon som er engelsk
blir brukt i stedet.
Opplysning er jo et godt norsk ord.
Har noen av Mortepumpens lesere
en forklaring kan dere ringe
51 89 13 20

SKIPPER WORSE

SMÅJOBBSENTRAL

Formålet med Småjobbsentralen er å formidle rimelig arbeidskraft til enkle oppdrag til eldre og funksjonshemmede som trenger slik hjelp. Hensikten er også å fremme sosial kontakt og oppleve gleden ved å hjelpe andre.

Småjobbsentralen tar sikte på å formidle hjelp innen områdene: Sosial kontakt, gå ærender, småreparasjoner osv. Arbeidsområdene vil bli utvidet i samsvar med etterspørsel og tilgang på hjelpere. Større oppdrag som krever betydelige ressurser og fagmessig utførelse ligger utenfor småjobbsentralens arbeidsområde.

Kr. 50,- pr. time:

Hjembesøk, følgetjenester, ærender når hjelper ikke bruker egen bil.

Kr. 90,- pr. time:

Følgetjenester og ærender med bruk av egen bil, samt andre tjenester.

Fremmøte hos kunde også for å vurdere oppdrag regnes som 1 time. Våre medhjelpere er utstyrt med legitimasjon og har taushetsplikt.

Vi er å treffe hver mandag og torsdag fra kl. 10.00 til 14.00, så ring oss på telefon 51 53 35 40.

Til deg som har arbeidslyst og føler trang til å glede andre. Meld deg som hjelper ved Småjobbsentralen. Hos oss kan du blant likemenn fortsatt få utfolde dine evner på en meningsfylt måte – til nytte og glede for andre og deg selv.

Ta kontakt med Per Løvstuhagen
tlf. 51 53 35 40.

SENIOR REISER

SKIPPER WORSE

Senior Reiser inviterer til REISEMØTE
tirsdag 11. januar 2005 kl. 16.00 til kl. 18.00
på Skipper Worse Ledaal

Alle hjertelig velkommen

Her er noe av det vi kan tilby av spennende reisemål i 2005:

Direktefly til Jersey

En oase i den engelske kanal

Avreise 1. juni 2005

I samarbeid med Haga Nor Reiser

6 dagers tur til Peer Gynt spelet på Golå og med slottsbesøk i Oslo

Avreise 6. august 2005

Samarbeid med Haga Nor Reiser

Høsttur til Alsace og Rhindalen

Alsace ligger på grensen til Tyskland og er Frankrikes
vakre hvitvindistrikt

Avreise 13. september og retur 23. september 2005

Samarbeid med Haga Nor Reiser

Ta kontakt med Senior Reiser

tlf. 51 53 35 40

for nærmere informasjon

Go'e vitsar bler aldri for gamle

Jonas kom hjem heilt på styvlane itte ein heilaften på byen. Han klarte me' nød og neppe å få låst opp døra te leilighedå. Han stavra seg inn på soveværelse', og der såg han kånå så låg i armane på ein fremmande mann. Han svaide fram og tebars og sa te seg sjøl: «Hadde eg ikkje visst at eg sto her, så hadde eg jaggro trodd at de' va eg så låg der!»

Olav hadde såde nærmare to timer på venteværelse' te doktoren, då han plutselig reiste seg i sinne og sa: «Nå får de' væra nok. Nå går eg pinadø hjem og dør ein naturlige død!»

Ein svenske va komt te himmelen og fekk audiens hos Gud. «Du Gud så vett alt, kan eg spørre deg om ein ting?» spurte svensken. «Meg kan du spørre om alt, min sønn!» «Nå har me jo fått ein pave fra Polen og så lure' eg på om me någen gong får ein pave fra Sverige?» – «Nei, ikkje så lenge eg e Gud!»

Ein fine dag her i vår brant den gamla løå te han Karsten. Bygdå sitt brannvesen og nabone kom for å hjelpe, men brannen hadde fått for godt tag så di klarte ikkje å slukka han. Adle sto der trøtte og svarte og så på den nerbrende løå. Då seie han Karsten me' et lunt smil: «Ja, nå må adle bli me' inn i stuå å få seg ein skikkelige dram, for de' e jamen ikkje kvar dag det brenne' her på garden!»

Thor sto på Steinkarkaien å fiska. Han Kurt kom bort te han og spurte: «Ka e de' du drive på med'?» – «Eg fiske småsei» – «Har du fått någen?» – «Nei» – «Kossen i all verå kan du då veda at de' e småsei du fiske'?»

Ei fine gammale dama spurte ein nesten liga så fine gutt: «Hvor gammel er du?» – «Eg

har nettopp fylt 14 år.» – «Da skal du vel snart konfirmeres?» – «Ja, kor gammale e du då?» – «Jeg er 84 år, jeg.» – «Åh, men då ska du vel snart begravas?»

Franken blei innkalde te politikammere' for at han sko ha ståle ein sykkel. Det var flerne vidner te «forbrydelsen». Jo, Franken nekta ikkje for å ha tatt sykkelen, for så han sa: «Sykkelen sto udanfor porten te kjerkegår'en, og då va eg sikker på at han så eigde han, va døde!»

Nils hadde klypt seg nye bil, og han og kånå va ude på den fyste turen me' den nye bilen, derfor va han Nils svært så forsiktige. Då di sko kryssa hovedveien spurte han kånå «Komme' der någen bilar fra høyre?» – «Nei, eg ser'kje någen bilar,» svarte kånå, men då Nils kjørte ud i krysset føyde hu te: «Bare ein trailer...»

To karar traff kverandre på OBS og stoppte opp for å prata. «E de' ikkje så at han Leif e døde?» spurte den eine. «Jo, eg reime me' de'» svarte den andre. «Hvis ikkje så gjore med adle ein gråve bommert då di begravde han i forgårs!»

To skolekameratar så begge nettopp va blitt jifte, udveksla erfaringar om kossen de' heila gjekk for seg. «Eg jifta meg av kjærli'hed!» sa den eine. «Kossen va de' me' deg. Jifta du deg og av kjærli'hed eller på grunn av pengar?» – «De' va nok ein kombinasjon,» svarte den andre. «Ka meine du me' de'?» – «Av kjærli'hed te pengar!»

*Fra boken «Skjemt og Fleip»
av Sølvbergjengen*

Returadresse:

«Mortepumpen»
Eiganes og Tasta helse-
og sosialdistrikt
St. Svithunsgt. 5
4005 STAVANGER

vaktmester
DIN GODE HJELPER
sentralen™

tlf: 51 82 30 90

Renhold

- hovedvask, daglig renhold, utvask, flyttevask

Når du trenger en håndverker:

- Maler, murer, tømrer, rørlegger, elektriker
- Vaktmestertjenester
- Rydding
- Grøntanlegg
- Flytting

Prisreduksjon til pensjonister

Jåttåveien 92, Pb. 120, 4065 Stavanger
www.vaktmestersentralen-as.no